

Foto dr. A. Brilej

*Pogled iz Naborjela na (od leve:) Poldnašnja špico,
Piparje in Dve špici*

Dr. A. Brilej:

Poldnašnja špica

(Jôf de Miezegnot, 2089 m.)

Na južni strani Kanalske doline se vleče pred glavno skupino Viša in Montaža rajda apnenčevih gora, ki po višini dosegajo vrhunce naših Karavank; vendar se ti hribi le v vzhodnem delu dvigajo malo nad 2000 m. Ti vrhovi imajo vsak zase lepo izoblikovano podobo; zaradi svoje središčne lege med »Rimskodolskimi gorami«, Ziljskimi ter mogočnimi planinskimi gmotami Viša in Montaža nudijo namoč zanimive poglede na vse strani, zlasti v osrčju Zapadnih Julijcev; so pa tudi zaradi svoje razkošne cvetane ter številnih spominov in ostankov izza svetovne vojne vredni obiska.

V mislih imam gorsko gmoto, ki jo na vzhodu omejuje Zajzerska dolina, iz katere se strmo dviga najvišji vrh v tem predelu, Poldnašnja špica ali Jôf de Miezegnot, kakor se mu glasi furlansko ime; Nemci mu pravijo Mittagskofel. Od tega vrha se vrste proti zapadu mične vzpetine svojstvenih oblik, ki kar vabijo k prijetni, užitka in razgledov polni grebenski in višinski šetnji. To so Piparji (2054 m), dalje onstran sedla Forcella Caneloto Dve špici (I due pizzi, Zweispitz 2047 m) in Mte Gosadon, ki prvi pade pod 2000 m (1955 m); od tod dalje se hribovje zniža preko Brd (1838 m) do sedla Pta di Bieliga (po dr. Tumi »Velika«, namreč planina), od koder se povzpne še v zadnji izraziti vrh, Lipnik (1960 m), ki mu pravijo Italijani Monte Schenone. Poslednji odrastki te skupine se od tod hitro spuščajo v deloma skalovitih, deloma gozdnatih obronkih proti Beli med Pontebo in vasico Pietratagliata.

Z vznožja sem bil te hribe že opetovano ogledoval ob priliki zimskih in letnih sprehodov po Zajzeri, iz Ukev in Ovčje vasi. Po napornem in neuspelem poizkusu na Fünfspitz (gl. zg. str. 145 i. sl.) sem se hotel oddahniti pri lahkem vzponu na Pöldnašnja špico.

Osvežujoča kopel in dve uri oddiha med hladnimi rjuhami v prijetni sobici gostilne Guldenbrajn v Naborjetu sta mi vlili v žile nove podjetnosti. Na večer, ko je solnce že nekoliko iztrosilo svoje moči, sem si ogledal trg. Kraju se pozna, da je doživljal boljše čase. Saj mu je celo ime, ki se danes glasi kaj žalostno, nekdanje slovelo bolj prijazno in prikupno.* Nekatera starejša poslopja so arhitektonsko prav zanimiva in pričajo o pretekli slavi in imovitosti meščanskih slojev. Tako je n. pr. gostilna Schnabblegger lep vzorec renesančnega poslopja iz 16. stoletja, ki po svojih plemenitih črtah skorajda zasluži ime palače. Takih stavb je še več in zato ima glavna ulica mesteca kar nekam gosposko lice. Prebivalstvo je danes malone izključno nemško; na večini hiš so — kakor v Rablju — veliki patriotični napisi v italijanščini.

Ker so mi pošli filmi in ves Naborjet ne premore fotografa, odrišem zvečer po asfaltirani cesti v tri kilometre oddaljene Ukve, da si tam nabavim svoje potrebščine. Pot je vse prej ko prijetna: okovanke so za take ceste dokaj neprikladna obutev. Po desetih minutah hoje me že pečejo podplati. Pot me vodi mimo starih utrdb, ki so bile včasih dober branik prehoda skozi ozko dolino, danes so le še kup brezpomembnih razvalin. Kljub temu so Italijani zmetali nanje med svetovno vojno na tisoče bomb. Marmornata piramida z levom ob vznožju spominja na junaškega branitelja trdnjave, stotnika Hensela, ki je l. 1808 Napoleonovi vojski pod poveljstvom podkralja Evgena uspešno oviral prehod skozi dolino. V Ukvah, kjer se na vsakem koraku sliši slovenska beseda, mi je fotograf prepustil svoj zadnji film in želel dobro vreme ter zanimivih luči in senc na izletu prihodnjega dne.

Za pet lir dobiš v vseh vaseh Kanalske doline kar dostojno prenočišče v lepi sobi na čisti postelji. Prijetno spočit sem jo prihodnje jutro že navsezgodaj mahal po senčni poti med zelenim bukovjem ob tako imenovanem Rankgrabnu navzgor. Neznansko ugodje jutranje hoje skozi sveže bukovje gozde, kjer lahko vsak hip uzreš srnico, najdeš zanimivo cvetico ali zaslišiš prikupno žvrgolenje znanega ali neznanega ptiča, je užitek, ki vedno znova vedri dušo in srce. Največ vidiš, slišiš, spoznaš in doživiš na takih samotnih pohodih! Takrat ti je vsa pozornost osredotočena na naravo in nje pojave, ki se ob vsakem ovinku, na vsakem obronku, na jasi sredi gozda, na drevju, na nebu in na zemlji odpirajo in pojavljajo. Oči pijejo blagodejno zelenje gozda, svežina jutra te vsega prepoji in prevzame; mir kraljuje vsenaokrog, silni, mogočni, božanski mir, ki izravnava in urejuje notranjost in ustvarja harmonijo duše in telesa. Kako dragocene so te ure zbranosti in vznešenih občutkov ob zgodnjih urah v gozdni samoti!

* »Malborghetto« pomeni slab kraj. Pred velikim požarom l. 1354, ki je vasi naklonil slabo ime, se je selo baje imenovalo »Buonborghetto«.

Na desni spodaj v jarku buči potok, ki izvira gori nekje pod vrhovi Poldnašnje špice. Njegova pesem zveni kot enakomerna, ubrana spremljava k prelepim melodijam, ki jih cvrče in žvižgajo gozdni pevci vsenaokrog.

Dobri dve uri hoda imam za seboj, ko zazvoni doli v dolini sedem. Izdatno sem se medtem dvignil v višavo in se približal svojemu cilju. Gozd se odpira, široka zelena planina se razteza pred menoj in se širi tja gor pod pravilno piramido Poldnašnje špice. — Po sočnih, in mastnih travnikih pridem do stanu. Planšar ima obisk iz doline. Govori italijanski, ker je doma iz Pontebe. Več kmetov, Nemcev iz Naborjeta, sedi v koči. Takoj me gostoljubno povabijo v notranjščino; čez hip se kadi pred menoj

velika skodela kuhanega mleka in kopica koruznih žgancev. Ker sem še tešč, mi neznansko diši tečni planinski zajtrk. Odločno odkloni gospodar vsako plačilo.

Planina se imenuje Strekica, tako jo vsaj nazivljajo domačini. Dr. Tuma navaja, da je pravo ime Sračica (1395 m), nemara zato, ker je okolica stanu od živine tako ponesnažena, da komaj najdeš suho mesto za svoje stopinje.

Telesno okrepcan z zajtrkom, duševno razvedren po prijazni besedi, ki sem jo izmenjal s preprostimi, a prisrčnimi planšarji, nadaljujem pot. Rinem kar naravnost navzgor, misleč, da bo tu najbolj primeren dostop. Pa ni. Kmalu se otepam sredi ruševja, ki mi trdovratno zapira pot.

Kdo se še ni prebijal skozi gosto in visoko planinsko cretje in občutil vso jezo in nadlogo take borbe, ki nas postavlja pred brige in nevšečnosti, ki jim je kos le živahen humor, vztrajnost in potrpljenje? Stopiš na debelo vejo; ta se nenadoma globoko vda pod tvojo težo; loviš ravnovesje s prijemom za drugo deblo, ki pa tudi ne zdrži tvoje teže, zato se nagneš čisto postrani; skoraj vodoravno visiš med goščavjem in se trpinčiš z upornim nahrbtnikom, ki te vleče navzdol.

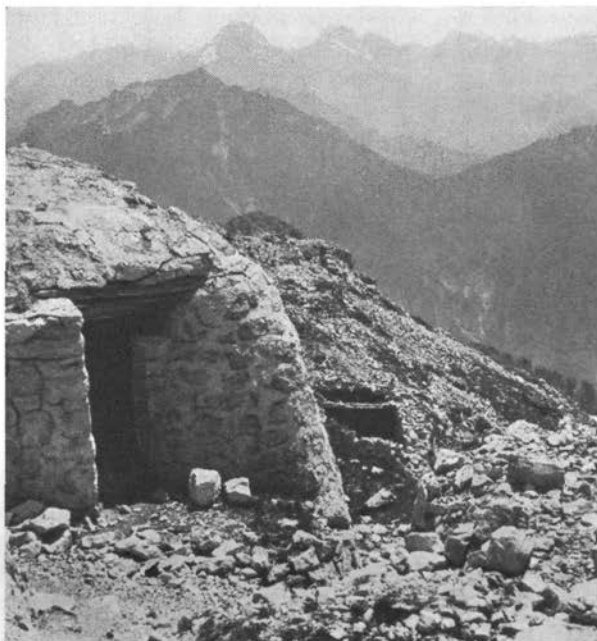

Foto dr. A. Brilej

*Betonska zaklonišča vrh Poldnašnje špice —
v ozadju Višarska Glava in za njo Mangrt in Pelc*

Končno se vzravnaš; a že prihodnji korak na navidezno trdno vejo te pogrezne v globino, neusmiljeno zletiš na nos, oprtnik se prekobali čez glavo in že si ujet in prikovan v goščavo in zamotan v divjem spletu vej in igličevja. Za 20 metrsko razdaljo porabiš pol ure; globoko se oddahneš, ko se ves upehan končno izmotaš iz zelenega labirinta.

Stojim na nekakšni stezi visoko nad Strekico in se oziram navzdol. Sedaj, ko je boj z ruševjem dobojevan, vidim z višave čisto rahlo sled poti; v nižavi najprej prečka zelene pašnike nad planino, nato se desno od moje smeri v ključih zvija po pobočjih. Precej truda bi si bil prihranil, če bi bil koj v početku uganil potek te steze. Kanalska dolina je skrita v zelenju in za gorskimi pomoli pod planino. Pač pa imam od tod dober pregled čez lanec obmejnih Ziljskih gora na severu, kjer iz temnih gozdov rastejo mirni vrhovi Poludnika in desno od njega šiljasti špik Ojstrnika (2052 m).

Steza me v zavojih vodi na ravnico, ki je na gosto posejana s skalami, med katerimi poganja pritlikavo brinje, oskoruš (*Sorbus chamaemespilus*), zelena jelša, krhlika in drugo grmičje. Od tod rinem zopet brez pota kar navpično proti sedlu med Poldnašnjo špico in Piparji: vedno bolj strmo skrotje me po napornem, enournem vzpenjanju privede do zaželenega prevala, ki mi je že iz daljave obetal odrešenje od trpke hoje po strminah med razbeljenim skalovjem.

Res je od tu dalje vzpon na Poldnašnjo špico preprost in prijeten. Komaj prestopim na južno stran, že srečam lepo stezico, ki prihaja s sedla Somdogne. Pot je zaznamovana in se vije lepo v ključih prav do vrha. Redki so turisti, ki jo uporabljajo. Tudi jaz ne srečam žive duše.

Poldnašnja špica je nekaj posebnega. Vrh ni običajna skupina skal s razgledom v dolino in v gorsko okolje; to je mala trdnjava. Izza svetovne vojne so ostala tu popolnoma ohranjena betonska zaklonišča, jarki in utrdbe, ki pričajo, da je bil ta vrhunec važna taktična postojanka v italijansko-avstrijskih bojih v pričetku svetovne vojne (1915—1916). Po teh pečinah so opetovano divjali boji in obilo krvi je poteklo po pobočjih, kjer sedaj bohotno klije rumeno sončece (*Helianthemum*) in opojno dehtijo materine dušice (*Thymus serpyllum*). Bojni ples okrog Poldnašnje špice se je pričel l. 1915, takoj po vstopu Italije v vojno. Avstrijska fronta je potekala iz Naborjeta proti sedlu med Dvema špicama (Zweispitz) in Poldnašnjo špico in je vodila preko Male Poldnašnje špice (Kleiner Mittagskofel) na Strekico in preko Črnih vrhov (Schwarzenberg) na Mali Nabojs, Veliki Nabojs, Viš in Rombon ter dol na Sočo. Italijani so imeli nasproti zasedene višave Dveh špic, Piparjev in tudi glavni vrh Poldnašnje špice. Ta fronta se kljub obojestranskim naporom do velikega nemškega predora pri Kobaridu ni mnogo spremenila. Avstrijci so v oktobru leta 1915 hoteli zavzeti Poldnašnjo špico, a so bili zavrjeni. Italijani so močno utrdili to goro, ki je predstavljala nekaj vogalni steber njihove fronte. Na vrhu samem so zgradili betonirano zaklonišče za topničarskega opazovalca. Močno neprijetna je bila Italijanom avstrijska postojanka na Mali Poldnašnji špici; če bi jo zavzeli, bi lahko sestopili v Zajzero in omajali vso avstrijsko fronto v Kanalski dolini.

Pogled z vrha Poldnašnje špice *Foto dr. A. Brilej*
na planino Strekico v vznožju in preko Kanalske doline na Poludnik v ozadju

Zato so Italijani v oktobru 1916 nenadoma z veliko silo napadli ta vrh, a ga kljub začetnim uspehom niso mogli zavzeti. Do predora pri Bovcu sta sovražnika potem obdržala svoje pozicije, prišlo je le še do številnih lokalnih prask in podvigov. Po porazu italijanskih čet pri Kobaridu v oktobru 1917 se je fronta pomaknila globoko v italijansko ozemlje. Gore ob Kanalski dolini so osamele; na vrhovih, kjer so prej padale granate, se je zopet naselila tišina; ostali so še posamezni izstrelki in razvaline zgradb, kjer so bili domovali vojaki. Doli v Zajzeri in v Rablju pa trava prerašča na vojaškem pokopališču grobove mnogih borcev, ki so tista leta umirali na pobočjih Poldnašnje špice.*

Poliški Špik, najmogočnejša gorska pojava na obzorju, ti kar zaslužnji pogled, ko sediš na betonskem zaklonišču vrh Jôfa de Mie-zegnota. Blizu je, tako blizu, da te ves prevzame z veličastno silo in s težo svoje gmote, z blestečo belino svojih snežišč in s temačno grozo svojih silnih pečin, robov in prepadov. Siloma moraš odtrgati oči od tega čarodeja, da si ogledaš ostale like na obzorju. Na severu se širijo sočni pašniki Strekice, v ozadju pa gore, ki zabranjujejo pogled v Ziljsko dolino: Poludnik, Ojstrnik in sosedje. Onstran njih v ozadju se svetijo tritisočaki Visokih Tur, snežena streha Hochalm-spitza in šilasti vrhunec Velikega Kleka ter vsi številni vršaci in grebeni med njima.

* Zanimivo in izčrpno je prikazal boje okrog Viša, Montaža, Koštrunove špice in Poldnašnje špice Robert Nau v knjigi »Vojna v skupini Viša« (»Der Krieg in der Wischberggruppe«). Knjiga je izšla l. 1937 v založbi Leykam v Gradcu; bogato in odlično ilustrirano delo posreduje in olajšuje obiskovalcem teh gora umevanje dogodkov, ki so se med svetovno vojno odigrali v teh lepih planinah.

Bela cerkev na Višarjah me pozdravlja na vzhodu, za njo skaloviti greben Višarske Glave. Zadaž kraljuje Mangrt, še bolj v ozadju kot poslednja kulisa na obzorju: Jalovec in Pelc. Čisto v bližini na zapadni strani se pa v višini z menoj vrstijo zanimivi vrhovi Piparjev in Treh špic, ki zakrivajo nadaljnji greben vzdolž Kanalske doline.

Betonsko zidovje vrh Poldnašnje špice je zatrlo vrhunsko cvetje, ki je nekdaž prerasčalo golo skalovje. Vsi vztrajni naporci vetrov in ključovalna sila togih plodov še niso uspeli, da bi se zasidrala nova rast na pretrdi podlagi. Sneg, mraz in vode še niso razgnale betona in ni se še utegnila naseliti v razpokah zemlja, iz katere bi pognalo sveže cvetje. Zato je vrh Poldnašnje špice še danes pust in brez življenja. Le tu pa tam se je usedla med skalovje peščica lakotnic (*Draba alzoides*), ki skromno razkazujejo svoje ponižno-rumene cvete. Mušice brenče v toplem ozračju, v dolini nekje se zateglo oglašča vlak. Jata kavk se preganja pod vrhom in me zvedavo ogleduje: »Ali bo kaj za nas?«

Sestopam po severni strani proti Zajzeri. Lepa steza me vodi v ključih do sedla, kjer sem pustil oprtnik. Tu se pot razširi v kolovoz, ki me pripelje do razsežnih kamenitih stavb izza vojnih časov. Vse je še ohranjeno: imeniten portal, lepo stopnišče, štedilniki v notranjščini, močni zidovi, ki govorijo o solidni stavbarski tehniki Italijanov. Tu je moral biti sedež kakega višjega poveljstva.

Stopim v notranjost. Zarjavele čelade leže po tleh — Bog ve, kje se belijo kosti onih, ki so jih nosili! Zavitki žice, razna posoda, pribori, konzervne škatlice, izstrelki, granate — vsevprek leže priče življenja in bojev, ki so se odigravali v teh predelih.

Urno hitim po pobočju navzdol proti sedlu Somdogne. Na zelenici pred lično kočjo, ki se imenuje »Rifugio Atilio Grego«, poseda pri kosilu četa vojakov, ki me glasno pozdravljajo in vpijejo za menoj: »Ma dove, signore, sì subito?«

Mudi se mi na vlak, ne utegnem posedeti v veseli družini. Širok, zaznamovan kolovoz, ves razrit in strm, se spušča od tod v naglem padcu v Zajzero. Vroče pritiska solnce na beli cesti, dolgih pet kilometrov trde hoje mi jemlje potrpljenje. Ob hladnem viru pri poti odprem škatlo kompota, ki ga razmočim v bistri studenčnici. Kako uživa razsušeno grlo te hladno-sladke hruške, breskve in marelice!

Blizu Ovčje vasi srečam družbo mladih deklet; žametni životki in beli predpasniki mi izdajajo domačinke. Nagovorim jih po naše. Začuden pogledi in zadrega. Nato pa hite kar vse naenkrat: Od kod sem, kje da sem bil, kam grem? In že smo sredi živahnega pogovora.

Ko nadaljujem pot, se oglasi za menoj domača pesem:

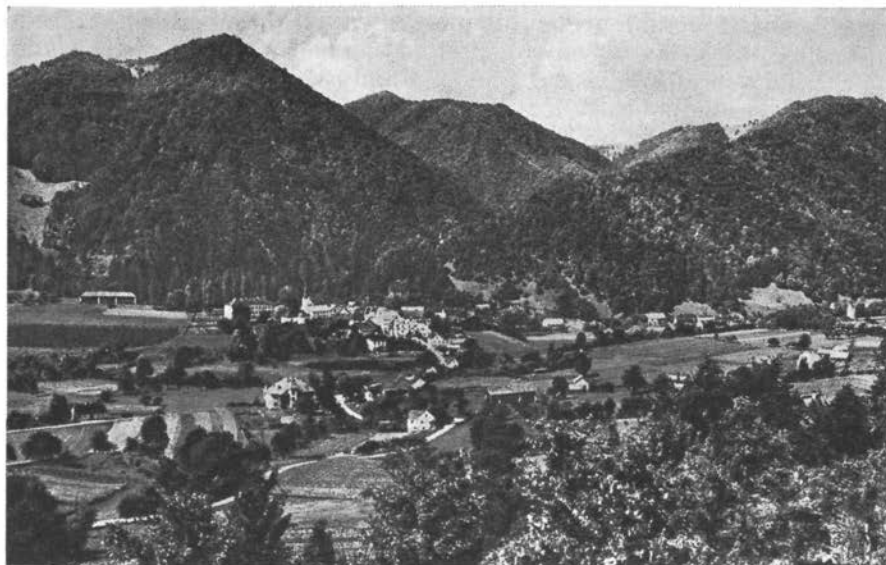
»Venček na glavi se
bliska ji iz kitice
rožic zelenih:
Slovensko dekle!«

Pozabljen je solnčni žar in ceste trdota. Domači zvoki me božajo in se mi laskajo, utrujenosti ni več niti slabe volje. Oj ti naša sladka pesem, oj ti naša mila govorica!

Foto Karlo Kocjančič

Triglavska gloria na Kredarici

Kozje

Dr. Jos. C. Oblak:

Spodnja Savska dolina in njen gorski svet

(Pokrajinski esej.)

Naša gorenjska Sava se kmalu za Zidanim Mostom izmota iz gorskih tesni. Na začetek tega predora se je kot mogočna straža postavil širokopleči Kum s svojim ogromnim podstavkom, ki sega, spremljajoč savsko sotesko, od Zagorja (t. j. od preseke Sklendrovca) do Radeč, skoraj 20 km. Ta naš »Dolenjski Triglav« hoče temu predelu našega gorskega sveta še pritisniti pečat planinske pokrajine; izgubi ga popolnoma šele v Krškem polju okoli Brežic, pa še tam se čuti dih naših visokih planin, ki jih vidiš z vsake višje točke. Sava pa nosi v svoji trdi apnenčasti vodi, v svojih brzicah in prodovih svoj alpski značaj še daleč dol v hrvaške planjave. Vrata v široko, imenoval bi jo Spodnjo Savsko dolino, so pri Radečah, nekaj kilometrov za Zidanim Mostom, kjer se izza Kuma odpre in izlije v njo najlepša, najbolj romantična planinska dolina Dolenjske, vrezana med Kum in vzporedni, nižji, široko in dolgo potegnjeni hrbet Jatne. Spodnja Savska dolina nudi v prvem predelu v očigled Kuma, Kozja in Lisce tja do Sevnice, kjer se druži dolenjska Mirna z njo, še vedno sliko pretežne gorske pokrajine. Kmalu za Sevnico se obzorje razširi, pokrajina dolgih valov naših vinorodnih gorici stopi v ospredje, a v ozadju teh valov se tu in tam skozi vrzeli vijugastih stranskih dolin zariše temna črta višjega gozdnatega brega, večkrat prekinjenega z vedrimi, svetlimi planinskimi tratami: to je Bohor.

Temni Bohorski greben je potegnjen ob robu ali skozi sredo pokrajine, ki je morda najbolj pristno slovenska, kakor povsod tam, kjer izginja alpski značaj Slovenije; vinska trta riše na solnčnih bregovih vesele poteze v lice naše valovite zemlje. Že v okolici Litije se ponekod kaže ta prehod planinskega sveta v vinorodnega; toda v Litijskem sredogorju, zlasti še v Poljšenskih Dolomitih je ta prehod še komaj opazen. Temni Bohor pa je stožer take pokrajine. Njegovi gozdnati odrastki obroblija vso to našo čudovito pokrajino, najdejo svoj podaljšek v Vetrniku na značilnem Kozju in dalje v gozdnem revirju Orlice in Preske tja do Sv. Gor nad Sv. Petrom do spodnje Sotelske doline. Onstran Sotle se dvigne nižje gričevje, a kmalu splahnjuje proti široki dolini reke Krapine, se tik nad Zagrebom dvigne še enkrat v visoko gozdnato goro, preden se umiri v hrvatskih planjavah. — Bohor je hrbtenica bivše »Marchae juxta Sounam«, ki je segala od Konjiške gore s slavnim Žičkim samostanom do Brežic v podnožju Uskov.

Rečem in zapišem: Moč lepote naše zemlje ni v njenem okviru, v njenih visokih planinah, nego v svojskem svetu, kjer prehaja naša slovenska planina v slovensko, z vinsko brajdo ovenčano gorico: to je edinstveno slovenski svet, ki po njem hrepeni in žaluje Bartschevo srce. To je tisto, kar dela ta del naše vinorodne zemlje tako edinstveno lep: ob rob naših goric ob Sotli in Savi in Krki in Dravi pa tudi sredi njih rastejo ostro v obzorje začrtani temni gozdnati robovi zadnjih odrastkov naših Alp, kakor da so se v zadnjem zavalu pognali še enkrat v višine. Ena glavna rajda se vleče, odtrgana od Uršlje gore, preko Konjiške gore sledeč Dravinji do Boča, od tod preko Donačke, Maclja in Strahinščice do Ivanščice in Kalnika, druga od Kamniških Alp prav tako presekana, a vendar bolj strnjena vzdolž Save preko Savinje do Bohorja tja do Sotle — z njo vzporedno Kum, za njim Gorjanci in druge dolenske višine; vmes pa sam razmetan gorski svet: en sam velik planinski raj!

Svet, zajet v četverkot nad severnim bregom Spodnje Savske doline in Spodnjo Savinjsko dolino, Voglajno in Sotlo — to je »pokrajina mojega srca«!

Čudoviti konglomerat silnih nasprotij na površini, a pod njo mističen podzemeljski svet, kontrast vseh kontrastov, to je Slovenija na sploh, mikrokozem male, po svoji sestavi pa velike zemlje, vse raztrgane, a polne barv in poezije. Eno izmed redkih simetrij v slovenski pokrajini pa najdem tu: Ljubljanska kotlina ima svojo inačico v brežiški pokrajini. Tudi Brežice ležijo na prelomu dveh gorskih svetov; temu dejstvu pripisujejo vzrok potresov, ki sta jim izpostavljeni Ljubljanska kakor Brežiška ravnina, prelomna črta gre nekako ob savski soteski med Ljubljano in Brežicami. Kakor sprejema Sava v Ljubljanski kotlini svojo dinarsko sestro Ljubljanico pod Ljubljano, tako se sreča pri Brežicah alpska hči z dinarsko Krko, s sestro ljubljanske Ljubljanice. Kar pa leži vmes med Ljubljansko kotlino in Posavjem pred Brežiško-Krškim poljem, je naše Zasavje, pokrajina zase — kakor je to tudi kozjansko-brežiški gorski svet nad Savo, z Bohorjem.

Dom SPD na Lisci

Ko slikam v brzih potezih svojski del te naše pokrajine, vedite, da vam govori človek, ki hodi po tej božji zemlji bolj z odprtim srcem nego z raziskujočim duhom znanstvenika in da so njegove refleksije predvsem plod čustvenega odnosa do predmeta; največkrat le instinktivno zadene takozvano resnico. Zato vam ne bom kosal niti pokrajine niti njenega človeka po metodi onih naših duševnih prosekatorjev, ki razčlenijo ud za udom slovenskega človeka, ki je n. pr. kdaj kaj dobrega napisal, in nam na osnovi take razčlenbe prikazujejo njegov duševni lik.

Pravijo, da intimno lepih obrazov sploh ni možno dobro in verno naslikati. Zdi se mi, da je isto s pokrajino posebne intimne lepote. Leonardova Mona Lisa nam to dokazuje. Markantni obrazi z ostrimi potezami se prej »posrečijo«, a mehke linije sanjave sredogorske pokrajine ostanejo slabo izražene v podobi, zato se pa zarišejo tem globlje v dušo. Res še nisem videl dobrih in vernih slik širokih, odprtih pokrajin, kakor je ravno Spodnja Savska dolina s svojim nekričavim okvirjem: preširoka in pregloboka je v svoji lepoti, da bi jo zajela fotografska kamera ali posnel slikarski čopič. To je naša Mona Lisa: smehljava se pokrajina s svojim neizraznim nasmeškom... Njeno lepoto pa doume srce pravega prijatelja prirode.

Ne pišem potopisa, z imeni in s številkami. Ne bom vam podrobno popisal zanimive poti gor do vedre Stojdrage, onstran Save na pragu skrivnostnega sveta, ne romantičnih Uskokov ali mičnega izprehoda ob bregovih nad Savo mimo Čateža in njegovih Toplic do Mokric, do Jesenic ter Bregane, ali kak pohod v tiho Bregansko dolino ali na nasprotno stran proti Kostanjevici in od tod gor na Opatsko goro na zapadni strani Uskokov: sami pojdite tja, in tja naj se obrne tok potujočega občinstva.

Saj se naša uradno tujskoprometna reklama redko spominja Posavja in Zasavja. Premalo se čuje o zasanjani pokrajini med Sevnico, Brežicami in Sotlo, Savinjo in Savo; kaj naj rečem o prekrasno ležečem gradu nad Sevnico, ki je za mé po svoji legi najlepša graščina v Sloveniji! Kaj bi dali drugod za to, da bi imeli take znamenitosti! Kako reklamo bi delali za divno ležeč trg, kakor je Planina nad Sevnico ali pa Pilštajn nad Kozjem, za pokrajino, kakor je ona okoli Sv. Petra pod Svetimi gorami, tja gor do Podčetrka, ali one okoli Bizeljskega gradu?! Kdo se pri nas zmeni za Planino in njeno svetlo razvalino, ali Pilštajn, ki mu je položaj prava švicarska lepota? Ako bi Planina ne imela svoje rojakinje pisateljice Ane Wambrechtsamer, ki ima tudi svojo spominsko ploščo v tem lepem kraju, bi jo kdo od Slovencev komaj omenjal, pa moja malenkost in moj dobri prijatelj Mile iz Kozjega sva bila pred nedolгим časom za vrle Planince skoraj — znamenita, ker sva se izgubila v ta kraj ter tam celo prenočila, da sva drugi dan polezla na Bohor, kjer sva se res skoraj — izgubila ...

Na Lisco nad Sevnico gre še kak naš turist. Da bi se pa ozrl in napotil v osrčje pokrajine za njo — tega pa ne! Prav tako prihajajo ljudje iz Zasavja na Kum, ker je gori pač božja pot in oštarija; da bi pa kdo krenil na ono stran savske soteske, n. pr. iz Zidanega Mosta čez Širje v samotni, zanimivi svet levo od Kopitnika, kjer samujejo raztresene kmetije, vsaka v svoji tihi kotlinici čisto odrezane od vsega sveta, vsaka zase tvoreč svojo vasico s svojim imenom, vse skupaj pa pod patronom Sv. Jurija, ne onim znanim pod Kumom, nego pod neznanim, pa lepšim nad Zidanim Mostom in Hrastnikom — to pa ne! Najbrž iz strahu, da bi se v tej visoki samoti izgubil. To pa bi bila prava reč za pravega turista! In končno: da bi zaneslo kakega slovenskega slikarja ali vsaj fotografa do Planine in Pilštajna v okrilje Bohorja, to pa celo ne! Čeprav je tu slikarskih motivov toliko, da bi jih vse življenje ne izčrpal. Zato so pa n. pr. te uboge tivoljske breze ne vem že kolikokrat in od koga slikane!

V to pokrajino je dosihmal zašel največkrat kak »birt« ali vinski trgovec, da si je napolnil svojo klet z dobrim njenim vinom, vrnil se pa iz nje s praznim srcem. Njegovo oko je videlo samo zidanice in polne sode, ni pa videlo in dojelo žametne pokrajine, ki mu je dala svojo žametno kapljico. Zanj je tako prav. Za mene je in za tebe bodi drugače, ker ne hodiva po trgovskih potih.

Vintgar

Naj krstím mar te za smaragdno struno,
ki neprestano pesmi žubori,
da slednji duši svoje govori?

Naj krstím te za jagnje beloruno,
ki volna živo se mu valoví,
ko drugo jagnje v šali ga loví?

S teboj je ves očaran bukov log:
pretajno mu šumi globoka struga,
ki naglo v sinjo daljo se vijuga.

Začrtal pot ti je Triglav, naš bog.
V okras deželi našega si juga.
O Vintgar, ali si že našel druga?

Anton Debeljak.

Viktor Pirnat:
Od Semiča do Stojdrage

(Razgled po Gorjancih.)

Iz ravnega Posavja okoli Brežic se dviga svet dokaj naglo in odločno ter kaj kmalu zagospoduje petsto metrov nad svojim podnožjem. Skoro neopazno se široki, zajetni gorski hrbet nateguje in boči v smeri proti jugozahodu. Na tretji petini svojega rahlo napetega loka je napravil mogočen vozelski kopasto okončino več ko tisoč metrov nad dolinama Kolpe in Krke, ki od obeh strani vedno uspešneje pritiskata na njegova pobočja in ju pri semiških goricaх tolikanj zožita, da si je železna cesta z lahkoto izgrizla pot skozi njuno osrčje. Ne le zožil, tudi znižal se je gorski hrbet prav občutno, da mu je lahek prehod v sosednje, pravokotno mu nasproti prihajajoče pogorje.

Skoro 50 km daleč se vleče upognjeni gorski hrbet od Brežic — ob sotočju Krke in Save — do Semiča, kolodvora na železniški progi Ljubljana—Karlovac. To so Gorjanci, naravna meja med bratskima sosedoma, mejnik, ki je bil ponekod in včasih izdatnejši in učinkovitejši ko v beton in železje okovane meje. Bili so to sadovi tedanjih nam tujih vlastodržcev in prislovične slovanske nesloge.

Kolikor so se med bratskima rodoma tod vzdrževali stiki, so se vršili skozi Belo Krajino, kamor se valujoče iztekajo južnozahodni obronki Gorjancev. V začetku srednjeveške zgodovine je Bela Krajina pripadala Hrvatski. Kasneje je bila z zahodnim delom Krške doline združena v posebno politično enoto »Slovensko marko« z upravnim središčem Metliko. Habsburžani so jo proti koncu 14. stol. združili s Kranjsko onstran gorjanskih robov in tako je z neznatno mejno korekturo ostala v sestavu Slovenije tudi v naši Jugoslaviji. In ravno v Beli Krajini — pred vrati bratov Hrvatov — se je slovenski jezik ohranil v svoji čisti blagozvočnosti.

Čudovit je pogled na Belo Krajino s semiškega kolodvora, ki poleti tone pod bogastvom cvetja in opojnega vzduha. Sredi solnčnega pobočja med samim bujnim trtjem in sadovnjaki se je vgnezdila lična postaja. Ko na dlani je pod njo vsa pisana dolina, zasanjana in vabljiva, tja do srebrnega traka Kolpe, ki ovija njen venec, in globoko notri v bratsko pokrajino čez karlovške strehe in polja in gozdove.

Še širnejši bi bil pogled z gorjanske vasi Suhor, skozi katero se iz Bele Krajine vije avtomobilska cesta čez Gorjance v Novo mesto in Ljubljano. V mogočnih ključih je posebno po onstranskem bolj strmeh pobočju izpeljana v dolino reke Krke. Sredi razgibanega podnožja je daleč na jugu počenil grbasti velikan, čarobni Klek; njegove mrke poglede prestreza daljni planinski Velebit, čuvar našega Jadrana.

Trdinov vrh, najvišja točka Gorjancev, 1181 m — imenovan prej tudi Sv. Jera — na svoji najbolj vzvišeni točki še znatno povišan z razglednim stolpom, nudi obiskovalcu pregled jugoslovanske zemlje od severnih in zahodnih državnih mejnikov do skalnih branikov našega morja in do temnih Bosenskih gora, a v drugo stran se nam oko izgubi v neprodernih meglicah neskončnega Panonskega nižavja.

Tik v podnožju je na severno stran razprostrta zelena Krška dolina, ki jo zaključuje slikovita dolenjska metropola Novo mesto na skalnem polotoku. Na daleč obkrožajo vrh živahne vinske gorice, starodavni gradovi in samostani ter stoletni gozdovi v kočevskem Rogu in kopastih Gorjancih. Južno gorjansko pobočje je tod položnejše. V velikanskih skokih hiti svet proti Kolpi. Pisan je okoli staroslavne Metlike, ves živ v vivodinskih vinogradih. Potem pa so jase vedno češče, vedno več kamenja moli izpod skope ruše, pretrgani in zredčeni so gozdovi. To je Žumberak, čudovita domovina tajinstvenih Uskokov, srbskih in hrvatskih beguncev, ki so pred štirimi stoletji morali zapustiti svoje domove in so se v te gorjanske samote umaknili pred handžarom divjajočega polmeseca. Tod so se nastanili, tu so postali živ zid krščanstva in omike v deželah onstran gorjanskih robov. Vojaška Krajina v neposredni bližini je bila nepremagljiv branik vse zahodne Evrope proti takratni turški sili; ta trdnjavski oklep je delil dva svetovna nazora, dve veri, dve kulturi. Gorjanski Uskoki so imeli pri tem ne majhen delež.

Minili so nevarni časi, potomci junaških braniteljev naše zemlje so pa ostali do današnjih dni po kršnih bregovih in obronkih južnih pobočij Gorjancev. Skopa je njihova zemlja, težko je njihovo življenje, ki ga je pesnik Jovan Hranilović v »Žumberških elegijah« tako značilno orisal:

»Oj visoki bregovi nada mnom,
puste su vam kamenite prsi,
sa malinom na čelu vam tamnom
kadkad sniježni tek se pramen smrsi...
Kamenje vam kano gole kosti,
nigdje traga ni svijetu ni ptici,
gavran, jastrijeb jedini vam gosti,
kano sova u pustih zvonicih;
bistro vam je oko sokolovo,
led tek srca polet mu okovo.«

Draga, vas onstran sedla nad cesto Novo mesto—Metlika, je prvo gorjansko naselje Uskokov, ki so se potem razgnezdili po vasicah in naseljih ter se pomešali s katoliškimi staronaseljenci Hrvati dol do Stojdrage, gorjanske vasi visoko nad Brežicami. Blizu 12.000 jih je, od teh okoli 7000 grkokatolikov ali unijatov.

Ne redki med njimi so plemiči: spomin na davne slavne dni. Vasica Poklek blizu Stojdrage ima pod svojimi skromnimi krovi same barone in baronice in kontese. Še danes je njihovo naselje slikovito, še bolj slikovit je dvorec sredi vasi. Pa da čujete samozavestno govorico teh ponosnih ljudi, ko jih srečujete med preperelim zidovjem in tramovjem domov njihovih pradedov — oživela bi pred vami veličina in tuga uskoške preteklosti!

Čim pa stopijo ti širokohladi, belo oblečeni možje s črnimi okroglimi klobuki v svet, ki jih naziva Vlahe, upognejo hrbet in povesijo oči. Posebno plahe so njihove ženice, vse v belem platnu, okrašenem z narodnim vbodom. Siromak si med tujci ne upa dvigniti glave, na svojem domu pa je le on gospod. Radi revščine je med uskoškim prebivalstvom Gorjancev mnogo izseljencev. Znatno pa je število njihovega izobraženstva, nekateri zavzemajo v svetu odlične položaje.

Domačini pa se pehajo skozi življenje z znojem in žulji. Kaj radi prestopajo Gorjance ter se podajajo med ljudi dol v bogato Krško dolino. Nekaj iztržijo, nekaj nabero, pa se spet vračajo skozi bukove gozdove onstran gora na svoje domačije. Tako so Žumberčani po pretežnem delu Gorjancev edina vez med dolinama Krke in Kolpe.

Od Trdinovega vrha dalje teče tudi meja med Dravsko in bano-vino Hrvatsko točno po gorjanskem robu. Saj je potekala tam tudi prejšnje čase. Vidni so gori še bivši mejniki med Avstrijo, ki ji je pripadala Kranjska severno od Gorjancev, in Ogrsko, ki je vladala nad pokrajino južno od Gorjancev. Izjema je bila in je le Bela Krajina. Zaradi pomanjkanja prometnih zvez med obema dolinama so morale na tej poti izostati tudi vse kulturne vezi. Čez vso do 50 km dolgo gorjansko gmoto vodi ena sama že omenjena cesta Ljubljana—Novo mesto—Metlika—Karlovac; predre jo edina železniška proga Ljubljana—Karlovac. Napravili so pač iz otoške Kostanjevice moderen cestni odcep, ki pa se je žal ustavil sredi pobočja v Črneči vasi in bo še kdo ve kako dolgo čakal na kratek spoj z lepo cesto, ki se na oni strani vije skozi Žumberak. Čim se ta nujna potreba izpolni, bo imela slednjič tudi srednja Krška dolina neposredno in čim krajšo zvezo z mejaši onstran gorjanskih robov, z Belo Krajino, Jasko, Karlovcem. Spodnja Krška dolina se z reko vred, ki ji je dala ime, izteka v ravno Posavje in spaja z bratsko Hrvatsko.

Že zgolj z gospodarskih vidikov bi se moralo tem krajem posvečati več pozornosti. Gorjanci imajo svojo bodočnost v tujskoprometnem oziru, prisojena jim je naloga, da bodo uspešni posredovalci med bratskimi sosedmi; zakaj tako z ene ko z druge strani se zbirajo na njihovih vrhovih in urejenih izletiščih prijatelji narave. Narava pa ljudi najlaže in neprisiljeno zbliža, da se brez krinke spoznajo, spoštujejo in vzljubijo.

Kako bi naj vam približal Gorjance? Njih mehke črte, stoletne bukve, visoke, ravne, s cvetjem posute košenice, skrite kotanje in globeli, valoviti grebeni, strma pobočja, posejana s pečinami in tisami in ozaljšana z rododendronom in encijanom, žuboreče vodice v temnih soteskah, pa stotere bajke in povesti o škratih, divjih možeh, vilah in kralju Matjažu, pa bližina nenavadnih ljudi s tujim naglasom, ponosno držo, z junaško hojo, s čudnimi običaji doma in v cerkvi: vse to napravlja Gorjance čudovite, skrivnostne in mameče vabljive. Krasni so Gorjanci v jesenski goloti in v belem zimskem plašču, divni v pomladnem zelenju in v poletnem bogastvu, v bujnem razkošju razsipne narave.

Na Trdinov vrh se naslanja dve sto metrov nižji Sv. Miklavž, 969 m. Njegova starinska cerkvena služi rimsko- in grkokatolikom za njihovo službo božjo. Mejaši se složno zbirajo na širnih košenicah, peko janca in prašička, srkajo cviček in belokranjsko črnino, zaplešejo ob harmoniki in fruli, zapoje slovensko in srbohrvatsko. Novi planinski dom Naceta Hudoklina nudi zavetišče vsem, ki ga žele. Tudi SPD namerava na Gorjancih postaviti svoj dom. Kostanjevčani pa že imajo na sosednji Opatovi gori »Aleksandrovo koč« , ki trenutnim potrebam že zadošča.

Bodo pa te potrebe iz leta v leto večje, čim več bo storjenega v prometnem in turističnem oziru. Narava se je dovolj okitila, da privabi tujca; nanizala je v teku stoletij dovolj zanimivosti, ki privabljajo. V Krški dolini se stiskajo pod gorjanske obronke starinski gradovi, pomembni za našo narodno in kulturno zgodovino. Tam doli je opisoval Valvazor »Čast Kranjske dežele«, se je šolal France Prešeren, zbiral in snoval je bajke in povesti o Gorjancih Janez Trdina. V belem mestu belih samotarjev v Pleterjih, edini kartuziji na Balkanu, v senci gorjanskega Sv. Miklavža je gozdaril izumitelj ladijskega vijaka Jožef Ressel, v Kostanjeviški grad pod Opatovo goro je Josip Jurčič posadil »Klosterskega žolnirja«, njegov »Tihotapec« pa je imel širono polje svojega udejstvovanja gori »v tihi lozi, kjer ne gre nobena steza skozi« (Dragotin Kette), in v številnih podzemeljskih jamah. Jurčič je zahajal tu sem na počitnice k svojim uskoškim sorodnikom, ki še danes živijo in nosijo isto ime v gorjanski vasi Jablance. V preteklosti je na tedanji državni avstro-ogrski meji kaj živahno cvelo tihotapstvo. Sol in tobak sta šla najbolj v denar.

Kjer so se včasih preganjali »ibljatari« za tihotapci, tam zapoje dandanes le poredko lovski rog in k sreči tudi sekira; kasno poleti pa se oglasi gori nepozabna žumberška popevka iz grl poskočne uskoške mladine, ki med njo tudi starejši nočejo zaostajati. Košnja po Žumberških planinah na Uskoških gorah (tako tuji zemljevidi tudi nazivajo naše Gorjance) je nepozabna. Ženske se odenejo v najlepše obleke, bogato vezene, kakor bi šle k poroki. Kdo pozna to posebnost? Ali ste že občudovali to pestrost in bogastvo naše narodne zakladnice? Tako blizu je — in vendar tako daleč!

Celo Hranilovičeve »Žumberačke elegije« so pošle, da bi človeku približale tiste nepoznane kraje in ljudi, njih bitje in življenje. Engelbert Gangl, Oton Župančič, Božo Račič in drugi so vsak po svoje odkrili svetu lepote in vrednote gorjanske sosedne Bele Krajine, preko kater se z visokih pečin onstran Kolpe samozavestno ozira starodavni zrinjsko-frankopanski grad Ozalj. Gorjanski robovi zastavljajo pot njegovim pogledom. Pohitimo z njimi zopet med stoletne bukve in ne ustavljajmo se onstran v polnih hramih vinorodne Gadove peči, ne v Bušeških toplicah. Po robu hitimo dalje na Goli Cirk (624 m) gori nad Čateškimi toplicami, kjer se v šumnih Gorjancih poslovimo od Dravske banovine in se malo niže na njihovih obronkih v letoviški Stojdragi ustavimo že v banovini Hrvatski. Zagrebški avtoklub ima tam svojo postajo in do nje odlično avtomobilsko cesto. Slikovito je izpeljana v dolino rečice Bregane, upravnega mejnika med Slovenci in Hrvati. Z visokega griča se na podnožje Jesenice in Veliko Dolino bahavo ozira slikoviti grad Mokrice, kjer je nemški pisatelj Gagern v svojem obširnem romanu »Cesta« predložil življenje okoliškega ljudstva in njegovo pokrajino.

Razposajeno drvi mimo Sava; saj je malo za Krko dobila z nasprotnega brega nov, močan pritok, skupno posestrimo Sotlo. Poslednji izrastki Gorjancev se zrcalijo v njenih nemirnih valovih, ki hite proti stolnemu Zagrebu in kraljevskemu Beogradu.

Veliki vrh nad Robanovim kotom

(Severna stena.)

Trda noč je ždela med smrekami; nič naju ni motilo, če sva se spotikala ob kamenje, ko sva jo naglih nog ubirala proti stanu. Robanov kot je bil tisti večer v spokojnem miru. Še zvončka v staji ni bilo čuti. Pozno je bilo. Mehka trava je zadušila korake, neslišno sva se ustavila pod oknom. Kristina je spala. Le počasen, enakomeren takt starodavne budilke je uhajal izpod priprtih naoknic. Morala sva razdreti tihoto in zaklicati.

Kmalu sva bila v posteljah in tudi spanec ni odlašal. Ko se je nad Raduho ustoličil prvi svit in z debelim očesom buljil naravnost skozi najino okno, sem se zbudil. Z Dušana sem potegnil odejo; medtem ko je okleval med dremavico in bdenjem, sem pregledal ozračje. Gornik je držal besedo in z veliko vnemo zavračal tri dolge, svetlosive brazde, ki so se čez noč priteple od nekod z juga, dokler jih ni ugnal. Čast mu!

Kristina se je že vrnila od molže; sedla sva in popila zajtrk. »Z Bogom, srečno pot!« pravi Kristina, ko se midva, oprtana z vsem potrebnim, podvziva po poti proti Molički planini. Sveže jutro je še pospešilo korake. Nihče nama bi ne mogel ugovarjati, da sva bila ob šestih že v Žvižgavcu.

Da sem slutil tragedijo, ki se je tri mesece kasneje odigrala prav na tem mestu: 24. nov. l. l. je tu strmoglavil Robanov Rafko. Mimo vseh starcev in stark, mimo bolehnih in trpečih, mimo nebogljenih otrok, mimo pohabljenih in od življenja trudnih, mimo vseh je prst Božji neizprosno pokazal na sveže življenje: zastavljeni nogi je izpodletelo, mlado telo je omahnilo, v ledu in snegu stisnjene čeri so se izmikale hlastanju premrlih rok... V Kotu je zastalo vse življenje, mrzel jesenski piš je zaúlil okrog Ojstrice, plast novega snega se je utrgala na plati in se je zaprašila nad pódvezom, z veje je padel poslednji list, mati je odstavila krop od ognja — v snežni kotanji pod steno je obležalo mrtvo telo. Gora je iztisnila biser iz srca. Vzela Te je za obresti nas vseh, ki smo od gor. Da si videl, ves tovariš in pravi, kako je za hip onemela Ojstrica v tihi molitvi potem, ko je čula: »Accipiat terra quod tuum est« — — in se je stoglava množica v črnini sklonila k sveži jami! Danes Tebi! — — —

V Žvižgavcu torej sva se z Dušanom izneverila poti; zavila sva v levo skozi luknjo proti Veliki zelenici, ki leži ob vznožju Velikega vrha. Čez kake pol ure sva se udobno zleknila v mehko travo na Zelenici. Med prigrizovanjem jabolk so oči obeh iskale in begale po steni. Ima to posebnost, da je ob vsem vznožju izpodjedena do višine kakih 50 m; srednji del je zložnejši, zgornji se zopet stopnjuje in je ostro odrezan z dolgim vršnim robom vse od Velikega vrha preko Poljskih Devic tja do osamljene Turnce nad Belskim stanom.

Hodil sem prej že dolgo na ogledi: iskal sem vstopa, pa zopet gledal s temena navzdol, z Grofičke meril z daljnogledom — vse

zastonj. Danes pa ne boš in ne boš! Prišla sva po vse kaj drugega ko na beg. Govorila sva malo. Po licih nama je plesalo tisto hrepenenje, ki se loteva vsakega planinca, ko zvedavo pristopa k novim, morda še v sanjah nepoznanim izkušnjam. Tako se ti zdi, da oživi skala, ki si jo izbral, vsak odrast na njej se zdi, da govori, da vabi: »Bo šlo: tu, tu, tu!« — Dušan je prižgal cigareto, globoko potegnil, izpustil dim skozi nos in usta hkrati, mojstrsko pljunil, jadrno vstal in rekel: »Gremo!«

Po travi sva krenila nekoliko navzdol do skale in vstopila v kratke prodnate police od desne, tako da sva spodnji kljun stene imela kmalu pod seboj, vsega kakih 8—10 metrov. Tu sva se navezala in Dušan prične v desno. Zavitost stene naju takoj opomni na skrajno previdnost. Dušan se vrne. Pričnem jaz v levo. Po strmi, ozki pečini napredujem počasi. Na levi brani sicer ozek parobek, da bi iztegnil telo, v desno pa je pečina odrezana in neporabna za oporo. Oprimki so medli, stopi prav tako. Počasi, previdno rijem navzgor. Klin sem tukaj zabil bolj za poskus ko iz potrebe. Vrvi sta prav pri kraju, ko dosežem zanesljivo varovanje v polici, ki nekako svedrasto zavije navzdol v drugo smer, tako da je od spodaj nevidna. Dušan je kmalu pri meni.

Komad nad nama je kritičen, kakor sva pozneje ugotovila, najtežji v celem: na levi gladek hrbet, ki se konča v viseči steni, kakih 15 metrov nad nama sloni previs in zapira očem prosto pot navzgor. Dušan svetuje, da bi poskušala na desno v strmo steno, ki nosi plitvo poklino. Nemara bi bilo tod res najboljše. Odločil sem se pa, da poskusim naravnost po zajedi navzgor proti omenjenemu previsu. Izpod njega namreč visi v zajedi sklad rdečega kamenja in plošč, ki delajo videz stopnic. Bil sem prepričan, da bo šlo od tu dalje pod previsom v desno, kjer strmina očividno pojenja.

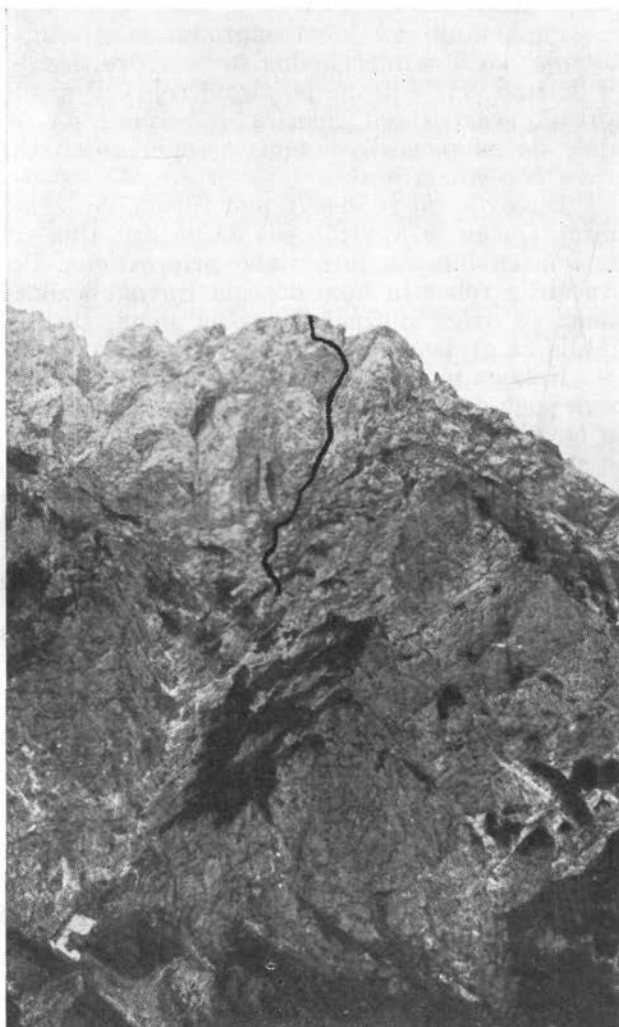
Kmalu sem v rdečem apnencu in vidim, da je stvar vse drugačna. Sklad — skoraj navpičen — jedva visi v zajedi. Ves sem v njem. Noga tvegano stoji na oprti plošči, prsti obeh rok se krčevito drže dveh glav. Plaha sumnja šine skozi glavo... O varovanju ni govora. Vrvi prosto visita proti Dušanu, ki se je skril za robom in čaka. Rdeča snov se vsiplje ob telesu, kamenje nad glavo se samo ruši, kakor da se hoče otresti nadležnega bremena. Nihče se še ni obešal tod. Desna roka išče prijema naprej. Hočem se potegniti. Rdeče gručevje nad glavo pa oživi, izpod desne noge se odlusči kamen. Glava se krčevito prisloni, prsi zajezé ko disk veliko skalo, telo se tesno stiska ob rdečino. Zgoraj pa se še usiplje, lušči, rdeča moka sili v oči, v usta; srce oživi, na sencih se jasno čuje utrip, prah se lepi z znojem, glava leze v prsi; zdi se, da telo odjenjuje. Leva roka se še krčeviteje vsesa v rdeč kamen, oprt ob steno. Telo se počasi odkloni v desno: zajezeno kamenje pada navzdol, udari ob koleno ali nart in pada v dno. Le lahen vetrič ali nezaznat sunek od zgoraj — in telo bi se na mestu zavrtelo, za meno Dušan: dve vrvi sta naju vezali.

Izravnal sem mišice na levi nogi, ki se je že bočila pod težo vsega telesa. Tempo srca se je zmanjšal, pot se je odcetil po licih, skušal

sem se umiriti. Desno nogo sem v razkoraku pritisnil ob gladko steno. V višini ramen zapazim plitvo špranjico v živi skali. Z desno počasi odpnem klin in ga zastavim v njo; kladivo previdno udari. Železo obtiči. Še enkrat, še: tenk, teink, tink! Dalje ne gre. Za kake tri centimetre se je zarilo v trdo skalo. Vpnem karabin in vrv. Vsa naprava bi pač zdržala težo kozlička, in vendar sem videl v tej edini točki edino rešitev: vse sposobnosti in vso iznajdljivost, kako jo doseči z nogo, sem spravil na dan. Zgoraj sem zapazil nekaj plitvih, komaj zaznatnih špranj. - Kako sem se iznebil usodne rdečine in prestopil v steno ter se z desnim stopalom oprl na klin, pri najboljši volji ne vem povedati. Moralo je tako priti. Prsti so se srdito zapičili v špranje tam zgoraj; kakor pajek po steni sem se s čudovito silo potegnil navzgor! Roka je dobila trden prijem, noga varen stop.

Od široke strmine je ostal le ozek pas, kot 2 do 3 metre široka viseča preproga pod previsom na levi, ki se konča z udobnim kotlom v izraziti preseki čez vso steno. Sem že tu. Od spodaj slišim:

»Hej, vrvi je konec!« Samo te besede, nič pogovora. Jaz sem odprtih ust samo lovil sapo, do kraja utrujen sem potegoval vrvi čez ramo, komolec za komolcem. Vrv je zastala; znak, da je Dušan v rdečini. Globoko dihanje — prej pihanje — se sliši, drugega nič.

Veliki vrh

Zdajci mi klecnejo kolena k tlom, vrv se zareže ob vratu v ključnico — Dušana je rdečina odrinila: glava je šla naprej, težak oprtnik mu je obvisel za vratom. Tako mi je pozneje povedal. No, nič posebnega; s podobnim imaš često opravka.

Ko sem privlekel vso vrv, sva posedela v kotlu. Požirek žganega je »privezal dušo«. Dušan je turkoval z »Ibarco«, privoščila sva si daljši odmor, kajti utrujenost je lila z dveh obrazov.

Po kotanji sva hitro napredovala. Dušan je plezal naprej. Ko kotanja postane neprehodna in se zgoraj izgubi, sva plezala nekako za dolžino vrvi v desno po široki rebri. V kratkem rovu, ki ga težko zgrešiš, sva postavila možica ... Strmina na rebri se po vrsti stopnjuje do navpičnosti; potem se zopet ublaži v položnejšem, z redko travo posejanem jeziku.

Dušan je bil že visoko nad rovom, ko je začela vrv počasi drsati nazaj. Dušan se je vrnil, češ da ne gre. Oba sva bila silno izčrpana, dasi nisva bila na turo slabo pripravljena. Po lepo vrezani zaseki sva obšla reber in tako dosegla travnat jezik. Kratek počitek. Pred nama se dviga snežnobela vršna stena, škrbina na desni pa se izgublja za grebenom.

Kakega pol metra visok slemenast odrast, ki visi po steni, dokler sega pogled, me je takoj hipnotiziral. Prebil sem se pod njim na levo in ob njem navzgor. Plezanje v tem komadu je rajski užitek. Dušan je stal spodaj na travi, me opominjal, svaril in razlagal, kje naj primem, kam stopim. Kamen, ki se ti je morda odlepil, zapoje čudno pesem, se odbije enkrat, dvakrat v steni in pade neslišno naravnost v krnico. — Vrh se bliža.

Nekako na sredini sem prestopil čez omenjeni rob na desno (kline najdeš zdaj na obeh straneh). Dušan je potem hitro opravil svojo nalogo. Po tej črti naprej se je vzel na en meter dolgo sleme, kjer je zgradil poslednjega možica. Čez lahek previsen prag sva se po levje zagnala in lahko stopila na vrh.

*

Prvenstven vzpon. Dne 23. avg. 1939 plezala Dušan Gradišnik in Franc Herle.

Dr. Lidunka Dolar-Mantuani:

Za kamni okrog Pohorja

Vsaka daljša tura ima navadno poseben namen. Jaz sem se namenila okoli Pohorja zato, da zberem gradbeni kamneni material, uporabljen v tem predelu Štajerske. Napravili smo tudi ovinke, da smo si mogli ogledati nekatere cerkve in pokopališča; saj ravno v njih najdemo najlepši material, ki ga zmorejo nabaviti občani, obenem pa je kamen v cerkvah nekako merilo za kamneno gradnjo bližnje in daljnje okolice. Zaradi lažjega kretanja je bilo naše vozilo kolo.

Navsezgodaj smo se odpeljali iz Maribora proti Kamnici; za to smer smo se odločili, vedoč, da bodo različni klanci s te strani lažje premagljivi. Prijetno in hitro je izginjala pot pod našimi kolesi. Prvo postajo smo napravili pri gradu Viltušu, ki ima majhen muzej zgodovinskih in umetniških predmetov. Mi smo se zadovoljili s tem, da smo sedli na staro, z mahom skoro povsem obraslo klop iz litavca (to je neke vrste poroznega, svetlega apnenca, ki je nastal kot obrežna

tvorba nekdanjega Panonskega morja). Klop je stala v lepem parku; uživali smo jutranje solnce in vonj po vrtnicah in gozdu, ki vanj prehaja park. Zrak je bil čist in prozoren, le preko Drave je vstajal iz karbidne tovarne v Rušah dim, ki se je jasno odražal od temnozelenih gozdnatih obronkov Pohorja.

Pod Selnico smo prebrodili na desni breg Drave in zavili proti Fali. Od daleč smo videli falsko elektrarno, kjer pada Drava v impozantnem slapu na turbine. Na karti je videti pot preko Činžata krajša kakor po Dravski dolini; ta se tukaj prav zamudno vije po strmi zaseki, ki si jo je reka izjedla skozi Kozjaško pogorje. Stari Falski grad leži na desnem bregu Drave tik ob pečini, ki s strmo steno pada v dravsko strugo. Pečina je sestavljena iz razmeroma mehkega kamna, peščenjaka, ki se izmenjava z grobejšimi sloji konglomerata. Od Fale drži cesta preko Jodlovega prelaza v ozko dolino, kjer leži Sv. Lovrenc na Pohorju. V tem predelu so tri stara znamenja iz litavca iz l. 1650. Lepo se ta topli rumenkasti kamen na solncu blišči iz zelenega gozda! V Dev. Mariji v Puščavi je velika romarska cerkev, ki so jo l. 1628. zgradili benediktinci Šentpavelskega samostana. Lastnina tega mogočnega samostana je segala daleč na Štajersko, še preko tega kraja do Maribora; tvorila je močno oporo takratni fevdalni gospodi. Okoli cerkve teče na treh straneh potok in s prijetnim žuborenjem spremlja molitve pobožnih romarjev. Le pušče ni več na tem mestu; preširoka je cesta, ki vodi v Sv. Lovrenc in prevelike so hiše v bližini cerkve, da bi imel človek še vtis samote.

Od tod smo se prepeljali zopet z brodom preko Drave ter nadaljevali pot po glavni državni cesti tik ob reki pod pobočjem Kozjaka, ki je razrito po strmih grapah, po katerih derejo potoki v Dravo. Pri Sp. Vižingi se Dravska dolina razširi in debeli sloji naplavin pokrivajo njeno dno kot ostanki zasutih jezer, ki so nastala tukaj v ledeni dobi. Ogromne množine prodnikov je prinašala takrat s sabo Drava in jih je odlagala v kotlinah Marenberga in Mute. Glavna masa pa pokriva Ptujsko polje, kjer segajo sloji prodnikov že pri Mariboru preko 30 m globoko.

Med vožnjo se je nebo pooblačilo; ko smo dosegli Marenberg, so začele padati prve kaplje. Trg Marenberg leži na važnem mestu; preko 670 m visokega Radelskega prelaza vodi tu drugi prehod iz Nemčije v jugoslovanski del Dravske doline (prvi je pri Dravogradu, tretji pri Št. Ilju). Razen čednih hiš ter katoliške in manjše protestantske cerkve ima trg dobro ohranjen Marijin spomenik, značilen za vse večje kraje slovenske Štajerske. V dolini Radlovega potoka, nekoliko stran od ceste proti severu, leži gradu podobno, razpadajoče poslopje starega dominikanskega samostana; v njem so sedaj nastanjene revne delavske rodbine.

Muta, kamor krenemo drugi dan, leži na hribu in je državna cesta ne zadene. Preden smo tja zavili s ceste, smo si ogledali zanimivo majhno gotško cerkvico, oziroma kapelico, z okroglo ladjo in nizkim, z deščicami pokritim stolpom. Muta je bila svojčas cvetoč trg, sedaj pa gledajo velike hiše z zaprtimi okni na potnika, žalostne, da jih je razvoj časa pustil ob strani. Pot od Mute do Dravograda spada med najlepše predele celotne ture. Cesta je gladka in ravna, da je užitek se voziti po njej. Solnce je sijalo tako lepo, da smo pomilovali mimobreže zaprte avtomobile.

V Dravograd se s te strani pripelješ navzdol. Mestece leži ob izlivu Mislinje v Dravo in ne napravi na potnika najboljšega vtisa. V primeri z ostalimi kraji, ki smo jih videli, je ta važna obmejna postojanka zelo zanemarjena. Do tri metre visoko sega talna vlaga v cerkvi, ki stoji na glavnem trgu; zanimivi so v njej škropilniki iz temnozelenega kamna (eklogita), medtem ko so povsod drugod ob Pohorju iz belega, večinoma pohorskega marmorja. Tudi cesta proti Slovenjgradcu ni v prav dobrem stanju. Imela sem vtis, kakor da se je ledeniško jezero, ki je nastalo zaradi zajezitve Drave tudi tukaj, šele pravkar posušilo, tako da je dno še zdaj umazano in blatno.

Preden zavije cesta preko Mislinje na levi breg, leži gostilna, kjer smo pustili kolesa ter šli k romarski cerkvi sv. Petra. Od tam se nudi krasen razgled po spodnji Mislinjski dolini in proti dolinama Črne in Drave. Doline teh rek so razmeroma ozko zarežane v nizko gričevje, ki varuje močno Sv. Uršulo in podolgovati hrbet Pece. — Naslednjo postajo smo napravili v Sv. Janžu, kjer nam je cerkovnik rad pokazal snažno cerkvico, ki je izročena njegovi oskrbi; s posebnim zanosom nas je opozoril na razpoko, ki je nastala na oboku ladje pri

zadnjem potresu. Samo površno smo si ogledali Pameče in Treblje ter v mraku privozili v Slovenjgradec in dalje v Stari urg.

Slovenjgradec nas je drugo jutro navdušil zaradi snažnosti in lepe lege. Kakor iz škatlic sestavljeno, je ležalo pravilno štirikotno mesto pred nami, ko smo ga preteklo leto gledali s Kremžarjevega vrha. (Še pred kakimi 80 leti so se videli ostanki nekdanjega mestnega obzidja.) Posebno nas je v mestu prevzela stara gotška cerkev z divnimi freskami v notranjosti. Pa tudi sosednja velika baročna cerkev je zelo lepa; pozornost zbujajo v njej na listni strani empirski oltar, redkost v naših cerkvenih stavbah. Zanimivo je, da sta nastali dve različni cerkvi tako blizu, ena ob drugi, toliko da se ne dotikata. Stara gotška cerkev je bila plemiška, ljudstvo pa je zahajalo v baročno, podobno kakor v Dvoru pri Polhovem Gradcu na Kranjskem.

V smeri proti selu Mislinji se dolina razširi. Travniki ob straneh so zamočvirjeni, ob cesti rastejo jelše. Zanimivi so nagrobni spomeniki iz litega železa za rodbino Bonazza v St. Iliju pod Turjakom, zadnji glasniki bivše železne industrije v bližnji Mislinji. Še l. 1850. je stal tam plavž. Daljšo postajo smo napravili pri cerkvi sv. Ahaca pred Mislinjo, o kateri gre govorica, da sta jo zgradila še Ciril in Metod. V zgornjo Mislinjsko dolino ni mogoče iti normalno s kolesi; navadno se gre ob industrijski železnici, ki pelje globoko v notranjost Pohorja. Domačini so te poti preko pragov tako vajeni, da sem videla prav staro ženico, kako je gredoč pletla nogavico. »Pa se nič ne spotaknete ob pragovih, mam'ca?« »E, že gre, ko pa vsak dan hodim po njih.« — Tisoče in tisoče debel so prepeljali po tej industrijski železnici v Mislinjo, tako da je pogled na ta predel, zlasti s Senjorjevega doma, prav žalosten: saj Pohorje brez gozda ni Pohorje!

V Mislinjo smo prišli na takšno soboto, ko so bili kakor vsakih 14 dni izplačani delavci. Posebno življenje se takrat razvije pri zadnji gostilni v Mislinjski dolini. Težko obloženi prihajajo ljudje iz Mislinje, kjer nakupijo svoje potrebščine. V gostilni se je nastanil tudi potnik z različnimi vzorci blaga za perilo, obleke itd. Vršilo se je živahno prekupevanje in barantanje; tudi Bosanci (»bratci« jim pravijo) s svojimi košarami niso manjkali. To je trajalo nekako do treh popoldne, ko se pripelje električni vlak, tamkajšnji »tramvaj«, in odpelje s hrupom in šumom delavce in delavke v notranjost Pohorja, od koder ni več pot tako dolga k posameznim domovom in kmetijam pod grebenom.

Od Mislinje smo se spuščali proti jugu po precej strmi cesti. Na mestu, ki se imenuje sedaj Turja Glava, so vaščani leta 1471 porazili Turke. Kmalu se cesta razcepi na dve, ena pelje proti Vitanju, druga, ki je bila zgrajena šele pred dobrimi 100 leti, pa skozi Hudo luknjo v Paško in Savinjsko dolino. Po Sp. Doliču, kjer nas je, ker je bila sobota, pozdravljalo posebno lepo pritrkavanje, pelje cesta na Sv. Marjeto precej navkreber. »Drugi Jodl,« smo rekli, samo da je cesta neprimerno boljša. Toda trud je poplačan s 5 km dolgo vožnjo navzdol do trga Vitanja.

Vitanje leži v stiku treh ozkih dolin. Prijazen kraj ima polno zanimivosti. V sredini trga stoji stara kovačnica, ki zaradi dobrih izdelkov slovi po vsej Sloveniji. Trg ima le avtobusno zvezo, zaradi česar zaide razmeroma malo ljudi semkaj. Še manj ljudi pa pride do baročne cerkve, ki stoji nekoliko vstran na majhnem griču in je stilno posebno popolna. Svetnice na oltarjih spominjajo s svojimi izredno razgibanimi kretnjami na imenitne lepotece.

Naša naslednja postojanka so bile Zreče, zaradi katerih smo krenili z državne ceste. Iz Zreč so znani beli marmorji, ki se dobijo tudi na jugovzhodnem Pohorju. Da so bili tukaj svojčas veliki kamnolomi, je razvidno že iz cerkve, ki je polna pohorskega marmorja: tla, stopnice, okvirji pri vratih in oknih, škroplniki. Posebno lep je krstni kamen na sklesanem podstavku iz l. 1640. Tudi na pokopališču v Zrečah sem pregledovala spomenike. Ko stojim zakrita za nekim spomenikom, opazim, kako prihaja kakih pet let star deček. Previdno se ozira na levo in desno in, ko nikogar ne vidi, steče k svezemu grobu, kjer je bilo še polno vencev. Živahno gestikulira, nekaj govori, popravlja vence in položi slednjič nekaj prav previdno na gomilo. Bila je zlata črka, ki se je zaradi dežja odločila od žalnega traka.

Konjice leže pod Konjiško goro, ki tvori na jugu visok hrbet, na severu pa segajo obronki Pohorja, porasli z vinogradi, prav do Konjic. Središče mesta tvori nagnjen trg, kjer stojita dva spomenika; zgornji predstavlja Marijin steber, spodnji pa kip Brezmadežne. Na skrajnem koncu stoji cerkev, kjer je zanimiv

stranski oltar iz črnega marmorja z vložki belih in pestrih marmorjev. Kolikor mi je znano, je to edini tovrstni oltar v tem predelu Štajerske; nasprotno pa so takšni oltarji prav pogosti v Ljubljani in v drugih večjih krajih Kranjske. Oltarji na Štajerskem so navadno leseni, lepo rezljani in pestro pobarvani; v bogatejših cerkvah pa, kakor v Slovenjgradu ali v Hočah, polni zlata. Stranski oltar v Konjicah so verjetno v celoti prenesli iz Kranjskega.

Peti dan svojega potovanja smo bili namenjeni v Oplotnico, pregledovat novo določeno zeleno kamnino, čizlakit v Cezlaku. Vendar vsakemu kolesarju odsvetujem, da bi krenil takoj po mestu proti Oplotnici, kjer je nova cesta izpeljana mimo Sv. Barbare po neprijetnem klancu. Pametneje je napraviti ovinek kakih 5 km dalje po državni cesti in se peljati šele med obema obronkoma, ki prihajata od pohorskega hrbta, po stari cesti proti Oplotnici. Nazaj grede smo se peljali po tej poti, ki nudi vsakemu kolesarju pravi užitek. Precej kilometrov sem že prevozila po Sloveniji, toda ta del iz Oplotnice na državno cesto pod Prihovo je najprijetnejši. V Oplotnici, ki z lepo lego, s snažnostjo in prijaznostjo ondotnega ljudstva vabi na daljši poletni počitek, se nismo utegnili dolgo muditi. Na posestvu kneza Windischgrätza smo si ogledali staro kapelico z lepim omrežjem in s črnim marmornatim tlakom, ki so ga sem prepeljali iz okolice Vrhnike.

Sl. Bistrica je mesto, katerega središče tvori prostrani trg, ki ga obdajajo stare, lepe hiše. Župna cerkev stoji nekoliko vzvišeno. V spominu mi je ostal napol zazidani epitaf pri lurški kapelici na evangelijski strani. Mesto tvori izhodno točko za izlete v jugovzhodni predel Pohorja, v prvi vrsti na Veliki vrh s kočo pri Treh kraljih, preko Tinja ali po drči ob reki Bistrici, ki tvori pod Sv. Urhom slikovite kaskade. Tudi vsakoletne petrografske ekskurzije s slušatelji ljubljanske univerze se začenjajo ali končavajo tod; saj so v okolici mesta zbrane najraznovrstnejše zanimive kamnine. Slov. Bistrico smo imenovali mesto »sedmerih gričev«; kajti kolesar ima za vsako razliko od horizontale izredno razvit čut in svojo terminologijo: sedem precejšnjih vzpetin je treba prevoziti ali bolje rečeno prehoditi na poti iz Konjic v Slivnico ravno v okolici Sl. Bistrice, preden prideš na ravno Ptujsko polje. Poleg tega je cesta na tem mestu prav slaba, ker bi težki avtomobilski promet zahteval vse drugačen cestni material. Pač pa je s teh obronkov lep razgled na Boč, Haloze in Donačko goro.

Cesta do Maribora je sicer vsa luknjasta, vendar smo se vozili s precejšnjo brzino do mesta, ki so ga na obzorju napovedovale konture Slov. goric z gradom Vurbergom in kmalu bele stene Meljskega hriba, značilnega simbola obdravske metropole.

Pot okoli Pohorja je bila s tem zaključena.

Obzor in društvene vesti

DR. KUGYJU OB ŠESTDESETLETNICI PRVEGA VZPONA NA SUHI PLAZ-ŠKRLATICO.

Pred šestdesetimi leti, ko je bilo v Triglavskem pogorju planinstvo že v polnem razmahu, je onkraj Vrat še vedno sameval deviški vrh Suhega Plaza ali Škrlatice.

24. avgusta 1880 je izvršil prvi vzpon dr. Kugy z Andrejem Komacem, p. d. Motom, in s Kravanjo iz Trente. Slavni trentarski vodnik Mota je umrl pred 32 leti, star 55 let. Dr. Kugy je praznoval 19. julija t. l. 82 letnico svojega rojstva. Ob toliko pomembnih letnicah in obletnicah je napisal Carl Doménigg prigodno pesem v čast dr. Kugyju. Pesem je uglasbil avstrijski skladatelj Erwin Skrawa. Tudi Carl Doménigg, danes 73 let star, je tesno združen z alpinizmom Triglavskega pogorja. Ze leta 1877 je bil kot majhen deček na Malem Triglavu, ko se je njegova mati, ena prvih obiskovalk Triglava, vzpela na Veliki Triglav. Leta 1906 je izvršil s Königom in Reinlom prvi turistični vzpon čez severno Triglavsko steno v smeri, ki jo imenujemo »nemško smer«.

Vsi ti trije osvajalci te stene so še čili in zdravi. Njim in dr. Kugyju kličemo: »Na mnoga leta!«

Doméniggova prigodnica (»Das Lied vom Julier-Herrn«) je natisnjena v letošnji julijski številki »Bergsteigerja«. Dr. Kugyju se je izročil izvirni rokopis pesmi obenem s slovenskim prevodom. Prevod (9 kitic izmed skupno 13) se glasi takole:

Spev o gospodu Julijcev

1.
Gore si Julijske odkril,
pozdrav jim prvi posvetil
z ožarjenega špika.
Molitve čule so gore,
ko prosil si Boga za nje,
z vso vero v priprošnjika.

2
Od njih prejel si zimzelen;
zdaj, ko Ti pozna je jesen,
naj mir Ti podarijo.
Naj tam, kjer Zlatorgov raj
je vrh gora cvetel nekdanj,
Ti zarje zažarijo.

3.
O drznih sanjaš zdaj stezah;
o borbi, zmagah, so v gorah
preživi Ti spomini,
o svetlih zvezdnatih nočeh,
ko ogenj je plamtel v pečeh,
sred rušja na planini.

4.
Očak triglavi svepeta,
nad morjem megle migota
vrhunec strmih špikov.
Bleščeča luč kipi v nebo,
podoča rajska nad temo:
kralj julijskih mejnikov.

5.
Okrog pa rajda, sedlo, laz,
Križ, Jalovec in Suhi Plaz,
pa Mangrt z belo steno,
Razor in Stenar, Špik in Cmir.
Le prodje moti gorski mir,
ko ruši se peščeno.

6.
A kjer utone luč z višin,
Montaž zagledaš, Viš, Kanin,
vrhove posrebrene.
Kdor pa je stal na njih vrhah,
blesket ga mamil je v robah
lagune pozlačene.

7.
Izbral prezveste si može,
vsak žrtvoval bi se za Té —
Slovence najhrabrejše,
preproste, svojske in krepke
— le v gorah taki se rodé —
gorjance najdrznejše.

8.
Gore si Julijske odkril
pa drugim še glasnik si bil
lepote alpske, večne.
Osrečil si nas, vzradostil,
z zakladi nas obogatil,
si pesmi pel gorečne.

9.

Zato v zahvalo zdaj zveni,
od Vrat do Trente se glasi
duhov triglavskih pesem.
In kjer Savica se peni,
kjer trate moči in srebri,
doni o Tebi pesem.

M. Debelakova.

Dostavek. — Kakor za obletnico 82 letnice (dr. Kugy se je rodil 19. julija 1858) je letos v juliju izšla 3. izdaja dr. Kugyjevega cvetnika iz njegovih glavnih del, priročna knjižica z naslovom »Berge — Blumen — Tiere«, kjer so iz njegovih glavnih del (»Aus dem Leben eines Bergsteigers«, »Arbeit — Musik — Berge, ein Leben«) ponatisnjena poglavja »Scabiosa Trenta«, Triglav, Kanin, Montaž in ljubke črtice o domačih živalih v njegovi rojstni hiši (mucek, grlica, kužek, opica, svizec).
J. T.

KAJ SEM PREHODIL — NA STARA LETA MLAD PLANINEC.

Ivan Vidmar.

Ker v moji mladosti planinstva še nismo poznali tako kakor danes, sicer pa tudi uradniki nismo imeli rednih dopustov, sem postal pravi »gorohodec« šele tedaj, ko sem po petdesetletnem službovanju stopil v zaslužni pokoj. V prejšnjih letih sem bil edino enkrat na Golici in pa, ko sem bil imenovan za višjega poštnega oskrbnika v Pulj, sem od tam posetil dvakrat Učko goro.

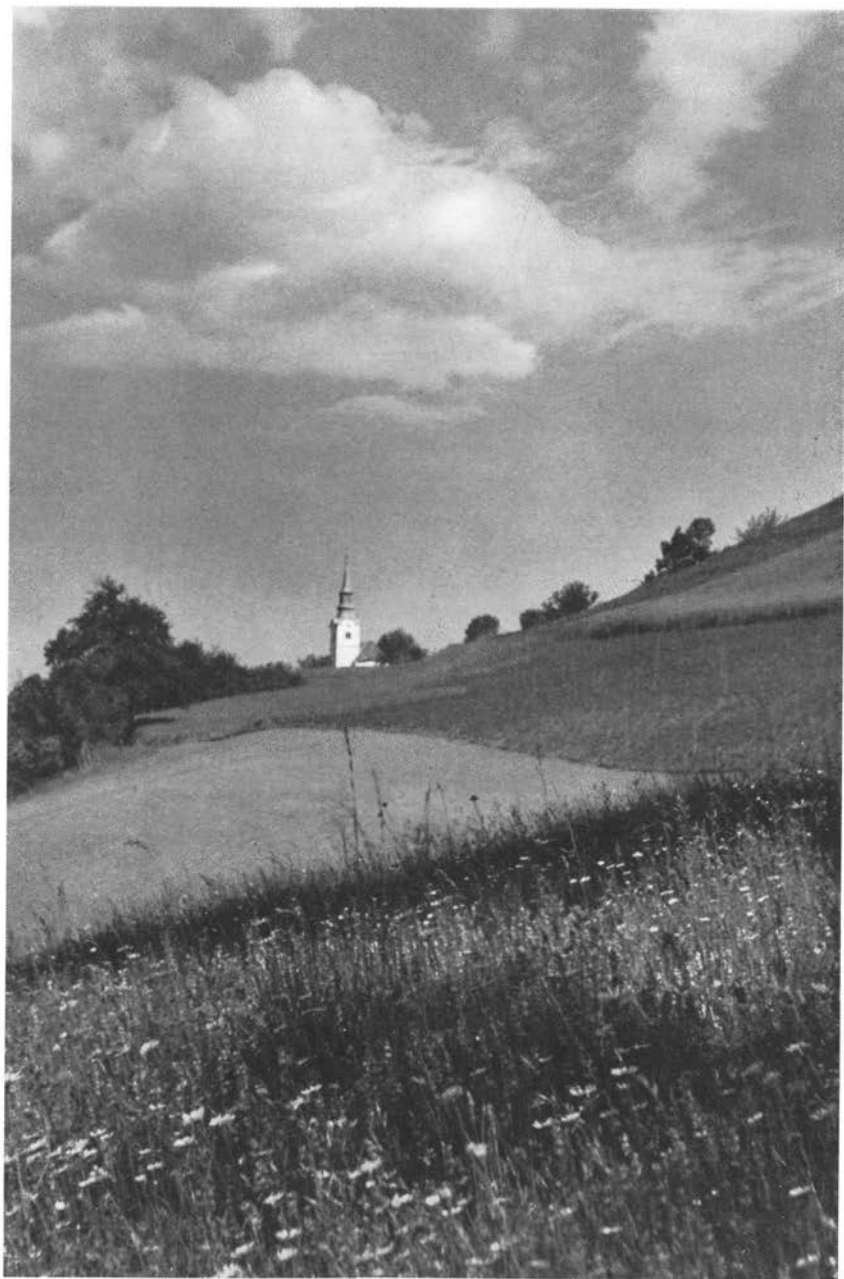

Foto Fran Krašovec

Pšajnovica v Tuhinju

Ker sem že od mladih let kot Sokol veliko telovadil, sem si menda s tem tako okrepil telo, da sem kot upokojenec še v poznih letih lahko zmagoval pohode po planinah; veliko veselja do njih sem pa imel že od nekdaj. Tako sem postal najstarejši aktivni gorohodec našega Planinskega društva.

Prvi izlet po upokojitvi sem napravil v 73. letu svoje starosti na Kamniško sedlo, od tu na Brano in na Planjavo; v 74. letu sem bil na Golici, na Stolu in Begunjščici, v 75. letu v družbi dveh turistov prvokrat čez Prag na Triglavu, sestop na Kredarico, Velo Polje, Uskovnico in Boh. Bistrico; v 76. letu sem šel sam na Triglav: skozi Kot, čez Rež na Kredarico. Odslej sem hodil vsako leto enkrat na Triglav; če je bila megla ali dež, pa le do Kredarice ali Aleksandrovega doma.

V 82. letu sem šel peš iz Ljubljane na Triglav, in sicer čez Dobrovo, Horjul, Gorenjo vas, Blegaš, Železnike, Sorico, Bohinj. Bistrico, Srednjo vas, Uskovnico, Kredarico in na vrh. Imel sem krasno vreme. — Kot 83 letnik sem opravil sam dolgo turo: Kamnik, Volovljek, Luče, Solčava, Logarska dolina, Okrešelj, Savinjsko sedlo, Zrelo, Češka koča, Jezersko, od Kanonirja Javornik, za Storžičem Lom, Tržič, Sv. Ana, koča pod Zelenico, Zirovnica, Jesenice, Mojstrana, Aljažev dom, Tominškova pot, Kredarica; Triglav ves dan v megli. Nazaj čez Uskovnico do Boh. Bistrice.

Kot 84 letnik sem se vrnil sam peš s Triglava v Ljubljano, in sicer s Kredarice na Vodnikovo kočo, Konjščico, Rudno polje, Galerije kraljeviča Andreja, Bled, Radovljica, Brezje, Naklo, Kranj, Medvode. Tukaj me je dobila velika nevihta; zato z vlakom v Ljubljano. — 85 letnik sem šel sam od Aleksandrovega doma čez Hribarice mimo sedmerih Triglavskih jezer na Komno, drugi dan na Bogatin in v Bohinj do Sv. Janeza; od tu z avtom na postajo. — 86 letnik sem šel na Črno Prst, v Orožnovi koči prenočil. Drugi dan sam pod robom planin do Suhe, namenjen na Vogel; ker me je tu zaletela megla, pota na Vogel pa nisem poznal in se je bližala tudi noč, sem se vrnil k Sv. Janezu ob Boh. jezeru, kjer sem prenočil. Drugi dan sem se vzpel od tukaj na Vogel in tu prenočil. Tretji dan sem šel od tukaj čez Fužino in Uskovnico do Vodnikove koče; čez noč je zapadel sneg, zato nisem šel proti Triglavu, ampak sem se vrnil v Boh. Bistrico.

V 87. letu sem se dvigal v prijetni družbi od Aljaževega doma po Tominškovi poti, žal v prav slabem vremenu, do Staničeve koče. Čez noč je zapadel sneg, zato sem šel do Kredarice in od tu čez Uskovnico v Boh. Bistrico, kjer sem prenočil. Tretji dan sem porabil železnico do Otoč, od tukaj peš čez Jamnik in Dražgoše na Ratitovec. Po prenočitvi sem šel čez Železnike, Črni vrh, Polhovgradec, Sv. Katarino, Podutik v Ljubljano.

Ko sem bil star 88 let, sem napravil izlet v Kamniške Planine, in sicer na Veliko planino, čez Konja na Korošico, dalje na Ojstrico, čez Škarje v Logarsko dolino, da sem prenočil. Od tukaj v družbi dveh dijakov iz Maribora na Okrešelj in na Kamniško sedlo. Drugi dan pod Brano na Tursko goro, čez Podo v dežju v kočo na Kokrskem sedlu; tu prenočil. Drugi dan v Kamniško Bistrico, Kamnik in Ljubljano. Čez 14 dni sem pohitel čez Uskovnico in Konjščico do Vodnikove koče; tu prenočil. Drugi dan v Aleksandrov dom; ker je bil Triglav v megli, sem se obrnil na Kredarico in od tu čez Kot v Mojstrano in Ljubljano.

V 89. letu sem napravil pač zadnjo turo v Triglavsko pogorje. Šel sem iz Bohinjske Bistrice čez Srednjo vas, Uskovnico, Konjščico do Vodnikove koče. Drugi dan na Kredarico. Ker je bil Triglav v megli in se je pripravljalo k dežju, sem se vrnil v Vodnikovo kočo in tu prenočil. Čez noč je deževalo, zjutraj se je malo zvedrilo in sem se napravil dopoldne na povratek v Boh. Bistrico; komaj sem bil dobro uro na poti, je zopet začelo deževati; v Uskovnici sem malo vedril, iz čevljev vodo izlil, v čevlje vložil nove vložke, obul sveže, suhe nogavice in šel naprej proti Srednji vasi, skoraj vso pot v dežju. Od tu naprej se je zvedrilo in sem jo ubral kar naprej po cesti čez Češnjico in Zaseko na postajo v Boh. Bistrico in takoj po železnici v Ljubljano. Posledica te ture je bila pljučnica, ki sem jo pa — hvala Bogu — srečno prestopal; vendar nisem več tako odporen kakor prej.

Svojo devetdesetletnico sem mislil obhajati vrh Triglava; škoda, da mi je lanska pljučnica to veselje prekrizala; to leto bom moral Triglav menda le od daleč pozdravljati.

Pripisek.

Gorenji spis govori jasno in odločno kakor zase tako za osebnost pisca. Umestno pa je, da pri tej priliki za mlajše in poznejše rodove zapišemo glavne postavke iz njegovega življenja. — Kot sin uglednega »starega Marte-

lanca se je 19. junija 1850 rodil v Begunjah pri Cerknici, je obiskal gimnazijo v Ljubljani in ni prej odnehal, dokler ni bil sprejet v službo pri pošti (1874), ki jo je opravljal najprej v Št. Petru na Krasu, potem v Ljubljani. Njegova kar pravičljiva pridnost in vestnost ter vsestranska porabnost ga je priporočila, da je bil 1907 imenovan za oskrbnika, 1912 pa za ravnatelja glavne pošte v Pulju. Na tem važnem, odgovornem, med vojno delikatnem mestu si je pridobil i v službi i v odlični družbi, ki se je stalno shajala v Pulju, velik ugled in splošno priljubljenost — bil je med drugim vnet lovec in dober tenorist; odločen narodnjak pa je bil vedno in dobra opora narodnim krogom. V Pulju je ostal še, ko so ga zasedli Italijani 1919. Odvedli so ga pa v začetku tega leta v internacijo na Sardinijo (Bosa), kjer je hudo zbolel. Po osmih mesecih so ga, čisto oslabelega, izpustili; v Jugoslaviji je prevzel službo pri poštnem ravnateljstvu v Ljubljani in je tu deloval s svojo preizkušeno vestnostjo do upokojitve leta 1922. Zdaj pa je šel in hodil in še hodi v planine...

Dr. J. T.

DR. ANTON PRIMOŽIČ.

(Ob 85 letnici.)

Dr. Jos. Tominšek.

Pred tridesetimi leti sem ga spoznal kot planinca, ki se ne ustavlja v podnožju. Spremljal sem ga, nekaj oproda, na vrh Triglava, mimo Prisojnika na Razor s sestopom pod Skrlatico, in na Mangrt, s pristopom čez Travnik in s sestopom na Predil. Izboren hodec z varno stopinjo, skromen v zahtevah do udobnosti, se je obzirno prilagodil mojim potrebam po skrčenju časa, to se pravi: naglemu koraku in kratkemu počitku. S Triglava sva kar brzela na postajo; mene, tedaj profesorja v Ljubljani, je klicala službena dolžnost, a on, vpliven gospod pri ministristvu, letujoč na Bledu, je krepko tovariševal do zadnjega. Kakor mi je bila neprijetna moja — prisiljena — brezobzirnost, tako sem si s tihim priznanjem rekel: »S tem gospodom lahko grem kamor in kakor koli!«

Tekla in pretekla so desetletja; nisva se več sešla na planinah, življenje in dolžnosti so zahtevale svoje. Dr. Primožič živi zdaj kot dvorni svetnik v Zagrebu, prehodi vsak dan nekaj ur najrajši v hrib (Sljeme); še lansko leto sva se dogovarjala, da obiščeva katerega izmed Julijcev — ej, telesno bi še šlo, a so druge ovire... Letos v januarju pa je postal dr. Primožič 85-letnik in pregovoril sem ga, naj pripusti, da spregovori o njem, ki je bil od rojstva do danes naš planimoljub, Planinski Vestnik v spomin zvestemu, širšim krogom premalo znanemu somišljeniku.

Rodil se je 14. januarja 1855 v Pevni tik Gorice v dobri kmečki hiši »Pri Malnerjih« (imeli so mlin); oče Valentin je doživel 90 let. Ljudsko šolo (normalko) in gimnazijo (1866—1874) je odlično dovršil v Gorici. Sošolec vsa gimnazijska leta mu je bil poznejši nadškof dr. Sedej, do smrti (1931) mu najboljši prijatelj. Slovenščine se je učil uspešno pri Fr. Levcu, z dijaki se je udeležil narodnega slovenskega pokreta (pevski zbor, sodelovanje pri »Besedah«). Klasično filologijo je študiral in dovršil v Inomostu (1874 do 1878), na Dunaju je bil 1879 promoviran za doktorja filozofije in je 1885 položil še izpit iz filozof. propedeutike. V letu 1878/79 je bil suplent na gimnaziji v Trstu (poučeval je tudi slovenščino), prihdonje leto je na Dunaju opravil svojo vojaško službo kot enoletni prostovoljec, v II. tečaju pa je bil obenem suplent na gimnaziji v I. okraju. V avgustu 1880 je dobil stalno profesorsko mesto v Iglavi. Tu se je tesno naslonil na češko družbo (»Česka Beseda«) in se je 1884 poročil s Čehinjo iz ugledne družine Sychrava. Leta 1892 je bil premeščen na gimnazijo v II. okraju na Dunaju (nekaj let je poučeval tudi slovenščino na »Terezijanišču«), a so ga že 1897 poklicali v naučno ministristvo kot referenta za južne kraje v državi, predvsem torej za slovensko ozemlje. Spričo svoje spretnosti in razgledanosti je poleg tega prevzemal važne splošne referate, n. pr. o reorganizaciji vsega srednjega šolstva (za priobčenje tega predmeta Portugalski je prejel visoko portugalsko odlikovanje — red komandirja »Ville Vicosas« z zvezdo). V ministristvu je ostal do leta 1913 in je tam napredoval: leta 1906 je bil imenovan za deželnega šolskega nadzornika, 1913 pa ad personam za pravega dvornega svetnika (izredno povišanje), ko je na željo ministristva prevzel mesto dež. šol. nadzornika v Zadru, kamor se je zdaj preselil. Kakor si je v dolgi dobi svojega službovanja na Dunaju po svojem strokovnem, pedagoškem in jezikovnem znanju, bistrosti in dobrohotnosti ter s finim nastopom — fortiter in re, suaviter (et eleganter!) in modo — hitro pri-

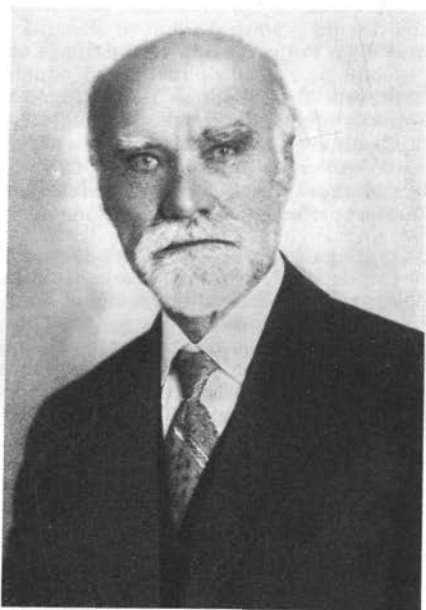
boril uvaževanje in velik vpliv, tako je, odkrito in odločno se vedeč kot Slovenec in Slovan, užival zaupanje in ugled pri narodnih krogih. Posredoval in pomagal je v prid oseb, prireditelj, društev; n. pr. pri elitnih slovanskih plesih, pri prenosu ostankov Vuka in Kopitarja, pri »Slovanski Besedi«; vsa leta je bil v odboru »Slovenskega podpornega društva«, ki mu je zadnjih šest let tudi predsedoval in mu je postal častni član; s svojimi informacijami je postregel domačim poslancem in drugim veljakom. S Stritarjem ga je družilo intimno prijateljstvo (Stritarjeva pisma je, poleg nekaterih drugih, prepustil Zgodovinskemu društvu v Mariboru). Češkega in poljskega ministra, Trnka in Długosza, je sam peljal na Triglav; ker se mu namreč ni posrečilo priti službovat med Slovence, je zahajal tja na letovišče in je tedaj prehodil vse naše gore (petkrat na Triglav, večkrat na Stol, Begunjsko, na glavne vrhove v Kamniških itd.).

V Zadru so ga (1913) domači krogi izprva ponekod bolj hladno sprejeli: oba dež. šol. nadzornika (prej M. Zavadla) sta bila nedomačina — Slovenca.

Dr. Primožić pa je šel z vso vnemo na delo, da dvigne šolstvo v deželi; osebno se je hotel o stanju prepričati in jo je neumorno prepotoval. Prihodnje leto pa je izbruhnila vojna in nastopili so težki časi i za službo i za življenje. Na željo narodnega sveta je dr. Primožić ostal na mestu celo po prevratu, ko so v Zadru zagospodovali Italijani; življenje je postalo mučno, celo opasno. Vztrajal je do leta 1920, ko je po avanturski plovbi s svojci in s prtljago prispel v Bakar in s težavami v Zagreb — na dopust. V začetku 1922 je stopil v pokoj, po službeni dobi 42 let in 4 mesecev. V Zagrebu je do svojega 80. leta (1934) prilično dobival še službene posle, z ocenami knjig, s predsedstvom pri zrelostnih izpitih i. sl.

Planine so ga mikale vse življenje. Kjer je bival, povsod jih je poiskal. Rojen na obronkih Alp, v podnožju Sabotina, je kot deček s Svete Gore strmел proti Krnu, Matajurju in velikanom v Julijskih, romal peš iz Gorice na Višarje, hodil čez Cirkno v Škofjo Loko, čez Podbrdo in Črno Prst na Gorenjsko, čez Col na Notranjsko, iz Tržiča čez Ljubelj do Drave. V Inomostu je obhodil bližnje vrhove, iz Iglave si je ogledal češke gore, z Dunaja tamošnje planinske izletne točke, na našem jugu Gorski Kotar, Velebit; iskal je višjih točk na svojih potovanjih po Poljski in Nemčiji, po Italiji, Grčiji (Parnes; nad Skutari nasproti Carigradu; tudi po otokih, n. pr. v Kreti), Franciji, Danski, Južni Skandinaviji; prav planinsko pa se je izživel v Sloveniji, kjer je tudi letos prehodil bližnjo in daljno okolico Kranjske Gore.

Slovstveno je deloval v zvezi s svojo stroko in s službo. V letnih izvezjih gimnazije v Iglavi so objavljene razprave: o rabi in pomenu besede »ideja« pri najpomembnejših filozofih (1886/87), o Demostenovem slogu (1889/90), o čitanju Homerja (1891/92). Skupno s K. A. Schmidtom je izdal (Dunaj, Graeser) skrajšano Homerjevo Iliado (J. H. Voša). O skioptikonu kot učilu sta izšli razpravi v »Zeitschrift f. d. österr. Gymnasien« (1897) in v »Mittelschule« (1894). V teh dveh strokovnih časopisih je dr. Primožić za svojega službovanja na Dunaju objavil poleg krajših sestavkov nad trideset ocen filoloških knjig; poročal je tam tudi o vsebini »Nastavnega Vjesnika« (Zagreb) in »Školskega Vjesnika« (Sarajevo). Kot plod svojega dela v Zadru je izdal brošuri: »Opaske, napuci i savjeti pokrajinskog školskog nadzornika« (Zadar, 1915) in »Napuci za kotarske školske nadzornike« (1918). Ocene je pisal tudi za »Zeitschr. f. d. Gymnasialwesen« v Berlinu.

Življenje, izpolnjeno z delom za bližnjega, najbližjega, za celoto! Osební uspeh: modra krepost, s katero se petinosemdesetletnik varno bliža višku svojega očeta — devetdesetletnici.

Dr. Rudolf Andrejka šestdesetletnik. — Kot načelnik državne statistike v notranjem ministrstvu v Beogradu, ki je pod njegovim vodstvom in z njegovim delom dobila pravo organizacijo in kmalu pokazala izredne uspehe, je dr. Andrejka, kakor vse svoje življenje bodro motreč naše prosvetne aktualnosti, v letošnji prvi številki (str. 6) Plan. Vestnika s strokovnim člankom »Rihard grof Blagaj« pokazal, da poleg točno izvršenih službenih obveznosti še vedno obiluje s časom in z umnim naporom za reševanje in ponazorovanje vstajajočih problemov. Ta njegova, rekel bi, kronološka časovnost spisov je prav edinstveno zanj značilna in se doslej razteza skozi tri desetletja njegovega pestrega in plodnega slovstvenega delovanja. Pa saj je prav tako bilo njegovo življenje in službovanje; bilo je pač življenje bistrega, nadarjenega sina (rojenega 22. julija 1880 v Ljubljani) slovenskega častnika, ki je bil tudi sam pisatelj. V neposreden stik s planinstvom je stopil dr. Andrejka, ko je (1903—1906) služboval pri okrajnem glavarstvu v Radovljici in se je udeleževal pri gradnji Vilfanove koče na Begunjsčici in pri popravilu Vodnikove koče na Velem Polju. Od leta 1920 dalje je obrnil svojo pozornost na Škofjeloško pogorje, posebno na Selško dolino, ko ni odnehal, dokler se ni postavila Krekova koča na Ratitovcu. V tej dobi so izšli v Plan. Vestniku njegovi temeljití članki, posvečeni tistim krajem; »Ratitovec« (1925, 141), obširna razprava »V kraljestvu Ratitovca« (1928, 64, v 5 številkah), »Gora sv. Miklavža« (1933, 369). (Obširen prigoden spis ob 60 letnici dr. Andrejke je izšel v »Slovenec«, 23. julija 1940.)

Kakor je naš delavni šestdesetletnik zapisan med planince, tako bo ostal — smo prepričani, in naj nam ostane še kaka desetletja. T.

Blagoslovitev planinske kapelice na Uskovnici. — Odbor Agrarne skupnosti pod vodstvom načelnika Jožefa Hojnika je dal za gradnjo nove kapelice, ki bodi posvečena Kraljici miru, potrebni svet (blizu razpotja med Praprotnico in Konjščico) in les, domačini so jo v pičlih treh mesecih postavili in 21. julija jo je prevzvišeni škof dr. Gregorij Rožman sam blagoslovil in v njej daroval prvo sv. mašo, ko so se zbrali prav iz vseh krajev Bohinja verni prebivalci in planinci. Po blagoslovitvi jih je nagovoril krepko čustveno in pobudno dr. Rožman, kakor le on zna in zmore, naš planinski škof, plemenit planinec od doma in rojstva in izkustva, po telesni in duševni čistosti. Tokrat je posebno poudaril lepoto naše zemlje in naše pesmi; lepota zemlje je bila razprostrta krog in krog, lepoto pesmi je kot dirigent ganljivo pričaral mojster prof. Janko Ravník iz ubranih glasov združenih cerkvenih zborov iz Boh. Bistrice in Srednje vasi.

Načrt za oltar je napravil prof. Stane Kregar. J.

Tridesetletnica Prešernove koče na Stolu. — Dne 31. julija 1910 je bila ob ogromni udeležbi slavnostno otvorjena ta koča, ponos Kranjske podružnice. Letos, 11. avgusta, se je času primerno brez slavnostnih govorov, a ob srčnem soglasju in veselju mnogoštevilnih udeležencev, domačinov in drugih prijateljev-planincev, obhajala tridesetletnica te važne koče, ki je za to slavnost bila lepo okrašena, pa tudi z vsem oskrbljena. Planinci so jo napolnili do zadnjega kotička in jo trumoma obdali, da so uživali krasen razgled v najlepšem vremenu. Ob 11. uri je pred kočo opravil službo božjo sam domačin župnik F. S. Finžgar, ki je pri tem planince nagovoril s pristno svojo ognjevitostjo in domačnostjo. Proslave so se udeležili: ravnatelj Anton Zupan, častni član Kranjske podružnice in začetnik zgraditve te koče, zastopnik Osrednjega društva SPD g. Lajovic, mnogi člani Tržiške in Kranjske podružnice SPD s predsednikoma gg. Salbergerjem in Rojcem.

Desetletnica Savinjske podružnice TK Skale se je 11. avgusta obhajala na Okrešlju ob prisrčnem sestanku Skalašev z Gorenjske in Ljubljane z domačini Savinječani od Celja do Solčave, v prijateljski združitvi s planinci od vseh strani, posebno seveda z ožjimi tovariši Savinjske podružnice SPD. Pred Frischaufovim domom je spominsko sv. mašo daroval solčavski novomašnik g. Roblek. Nato je pri slavnostnem zborovanju g. Rupnik podal zgodovino Savinjske »Skale«, predsednik matice TK Skale v Ljubljani, univ. prof. ing. Matija Žumer, je za središnjico pozdravil navzoče planince in se je spomnil Skalašev, ki so našli smrt v gorah (Franceta Lečnika, gozdarja Krištofa, dr. Gabrovška); v imenu SPD je

»Skali« čestital k jubileju dr. Milko Hrašovec, za »Skalo« na Jesenicah pa g. Torker. Posebej je bil pozdravljen ustanovitelj jubilančne podružnice »Skale«, ravnatelj ing. Lojze Žumer iz Nazarij.

»Planinsko rajanje na Boču.« — S to pozivnico sta v prid zgradbe Doma na Boču priredili dne 14. julija t. l. pri Sv. Miklavžu pod vrhom Boča podružnici SPD v Poljčanah in Rogaški Slatini po peti maši, ki se je darovala v cerkvi sv. Miklavža, planinsko veselico s preprostim, zabavnim sporedom, ki ga je odbor skrbno pripravil in zlasti s požrtvovalnostjo dam spretno izvedel. Ob krasnem vremenu so se pri kapelici ob gostišču in po tratah zbrale množice predvsem domačinov iz bližnje in daljne okolice Boča; razveseljiv in ganljiv je smisel domačega prebivalstva za zdrave planinske podvige: s stolpa vrh Boča so poiskali in s ponosom razkazovali svoje domove tam spodaj.

Tri smrtne nesreče (Friderik Hrovatin, dr. Jule Gabrovšek, Mirko Maher). 1.) V nedeljo, 21. julija, je bil z manjšo družbo na potu na Veliko planino 24 letni delavec v parni žagi Antona Skoka v Domžalah, Friderik Hrovatin. V Pasjih pečeh je Hrovatin malo zaostal. Naenkrat je družba slišala njegov krik na pomoč; ko so pritekli, so ga našli spodaj v strmini hudo potolčenega; spravili so ga v dolino in poklicali rešilni avto iz Ljubljane. Ponesrečenec je v bolnišnici podlegel ranam.

2.) Istega dne se je iz koč v Krnici dr. Jule Gabrovšek (znani šahist, odvetniški pripravnik v pisarni dr. Vilfana v Kranju) hotel sam plezalno povzpeti na Razor. Ni se vrnil. V krušljivih skalah, morda tudi zajet od hude nevihte, ki je tedaj vihrala preko Razorja, se je malo pod vrhom ubil. Reševalna odprava z Jesenic, ki jo je vodil dr. Miha Potočnik, je ponesrečenca spravila v dolino, da so ga prepeljali v Ljubljano v pregodnji grob.

Dr. Miha Potočnik, odvjetnik na Jesenicah, ki ga je dr. Jože Vilfan dne 22. julija (ponedeljek) obvestil, da pogreša svojega koncipienta, opisuje reševanje ponesrečenca tako:

»Ker 22. julija ob ½11. uri in nato še ob 14. uri pri vlaku na Jesenicah nisem videl dr. Gabrovška, je bilo skoraj gotovo, da se je pripetila nesreča ali pa da so ga odvedli Italijani. Zaradi tega sem takoj odšel v družbi Joža Čopa, Koreninija Karla in dr. Novaka Jožeta v Krnico na poizvedovanje. V koči je oskrbnica potrdila, da je dr. Gabrovšek v nedeljo, 21. julija, ob 4. uri zjutraj odšel iz koč; prejšnji večer je bil navedel, da gre plezat Razorjevo severno steno. Odšel je sam.

Zaradi tega smo odšli iz koč proti tej steni, da bi po možnosti še to popoldne ugotovili kake sledove. Ne daleč od koč pa sta nam prišla nasproti dva akademika, ki ne želita biti imenovana, in sta povedala, da sta pod vrhom stene našla ponesrečenca, ki — že mrtev — leži za nekim snegom. Ta dan (22. 7.) sta namreč plezala Razorjevo severno steno in sta tako naletela na ponesrečenca. S seboj sta prinesla iz stene tudi dopisnico, naslovljeno na dr. Gabrovška, ki sta jo našla pri ponesrečencu, tako da je bila identiteta ugotovljena.

Z dr. Novakom sva takoj odšla v dolino, da oskrbiva vse potrebno, in sva o nesreči obvestila najprej reševalno postajo v Kranjski Gori (Petra Klofutarja), nato še postajo v Mojstrani in sva zbrala reševalce: Ariha Miha iz Podkorena, Mraka Antona iz Kranjske Gore, Moreta Andreja in Dovjaka Toneta z Jesenic, tako da nas je bilo s Čopom in Koreninijem, ki sta ostala v Krnici, vsega skupaj osem. V Kranjski Gori in v Mojstrani smo se opremili s potrebnimi stvarmi za spravljanje ponesrečenca v dolino.

Drugo jutro (23. 7.) smo odšli čez Kriško steno na Križ in nato po grebenih do izstopa Kugyjeve smeri, od koder smo brž opazili ponesrečenca, ki je ležal kakih 100 m pod izstopom stene vrh majhnega snežišča. Odločili smo se, da ga spravimo vrh stene, ker bi bilo spravljanje po steni navzdol združeno z veliko nevarnostjo pred padajočim kamenjem; tudi je v krušljivi steni varovanje zelo težavno in problematično. Ponesrečenca smo do 12. ure zavili in povezali, nato pa v pičlih dveh urah spravili iz stene s pomočjo vrvi; z vrha stene pa smo ga nosili po Kriških Podih do steze, ki pelje na Razor po italijanski strani, nato po tej stezi do naše meje, v vreči z reševalnim drogom po dva in dva, oziroma po štirje in štirje, kar je bilo seveda od sile naporno. Na naši meji sta nas za Stenarjem čakala še Mojstrančana Jakelj Jože in Zima Feliks, ki sta nam prinesla nasproti nosila in sta nato tudi krepko pomagala nositi. Na nosilih je nošnja šla

dosti hitreje, tako da smo ob stalnem izmenjavanju bili kmalu po devetnajsti uri že v Vratih, kjer je čakal voz. Glede voza in pomoči Jaklja ter Zima Feliksa sem bil že prejšnji večer v sporazumu z Lahom Gregorjem vse ukrenil.

Pripomniti moram, da so šla vsa reševalna dela gladko in točno izpod rok in da je bila reševalna odprava idealno sestavljena, reševanje vzorno.

Vzrok nesreče se zanesljivo ne da ugotoviti; zelo verjetno pa je — kar sklepamo iz poškodb in položaja, v katerem smo ponesrečenca našli — da ga je zrušilo od zgoraj padajoče kamenje, ker se vrh stene nahaja malo snežišče, od koder neprestano pada kamenje prav v smeri, v kateri je skušal dr. Gabrovšek izstopiti.

3.) Stirinajstletni dijak Mirko Maher, ki je bil v počitniški koloniji pod Stolom, se je 25. julija odpravil proti vrhu; spotoma je stopil v pečevje, kjer je zdrsnil in se pri padcu hudo poškodoval na glavi in notranje. Tovariši so ga nezvestnega prepeljali v bolnišnico v Ljubljani, kjer je 27. julija izdihnil.

Nezgoda na Veliki planini (Sergej Čeplak). — Na istem mestu, kjer se je smrtno ponesrečil Hrovatin (gl. zgoraj), je na gladki skali (25. julija) spodrsnilo osemnajstletnemu dijaku Sergeju Čeplaku iz Ljubljane; padel je globoko po strmem bregu planine Konjščice. Drugi planinci so čuli njegove klice, slučajno navzoča zdravnica ga je obvezala, spravili so ga v dolino in nato v bolnišnico v Ljubljano, kjer je kmalu okrevalec.

Nezgoda na Mrzli gori (Albin Zakotnik). — Plezal je 23. julija sam v Hudem Prasku; z vstopne stene je padel nekaj metrov globoko na prodišče in se je občutno potolkel po obrazu, rokah in nogah. Oskrbnik Jaka Robnik ga je s pomočjo slučajno na Okrešlju navzočih planincev obvezal in prenesel v Dom. Po tridnevni negi na Okrešlju je poškodovanec sam odšel domov (v Maribor).

Selo Mislinja, ne: Mislinje! — Odkar je Mislinjska podružnica SPD v Slovenjgradcu na zapadnem Pohorju postavila svojo Kočo pod Kopo, se je večkrat imenovalo važno izhodišče h koči od železniške postaje Mislinje. Ime se je pa pisalo in sklanjalo različno: »v Mislinju«, pa tudi »v Mislinjah«, enkrat torej od edninsko srednjega, drugič od množinsko ženskega spola, obakrat pa z imenovalnikom »Mislinje«; pri osebem povpraševanju so vsi navadno oklevali z odgovorom, končno so se odločili za eno ali drugo izmed navedenih dveh oblik. — Da pridem do jasnosti, sem se obrnil na najbolj poklicanega domačina, šol. nadzornika Miloša Grmovskega, predsednika Mislinjske podružnice; on je gordijski vozle presekala s tem odgovorom: »Dognal sem, da je edino pravičen izraz 'Mislinja' in ne 'Mislinje'. Na vprašanje: 'Kam greš?' odgovarja ljudstvo: 'V Mislinjo'; na vprašanje: 'Kje si bil?' 'V Mislinji'. Naziv železniške postaje 'Mislinje' je nastal šele po vojni, a sedaj se zopet imenuje 'Mislinja'; prav tako poštni urad in občina. Kraja 'Mislinje' vobče ni; malo naselje pri Bergerjevi lesni industriji se imenuje 'Mislinja', kraj ob železniški progi, oz. postaji pa 'Straže'. Ljudstvo pravi tudi 'Št. Lenart', po podružni cerkvi sv. Lenarta, ki stoji tam.«

Pravilno je torej: Mislinja, -e, -i itd., kakor reka. Edino to ime ima že »zemljevid slovenskega ozemlja«, ki ga je izdala Slov. Matica; nekateri poznejši zemljevidi so ga skvarili. Previdni Badjura označuje pravilno v svojem »Pohorju« (108) »Mislinje« kot »umetno prirojeno ime«. Danes stoji »Mislinja« tudi v železniškem voznem redu, v uradnem seznamu slovenskih krajev in velja tudi za nas.

Himen v planinah. — V kapelici na Kredarici je dr. Miha Potočnik 7. julija poročil g. Jože Zužek, kaplan v Kranju in prijatelj neveste. (Prim. str. 216.)

Nove knjige. 1. Janko Mlakar, Spomini. Ljubljana, 1940. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena (v platno vez., 423 str.) 130 din. Odlično opremljena, ilustrovaná knjiga slovanske velikosti, zares »veliki« Mlakar.

2. Juš Kozak, Maske. Ljubljana, 1940. Založila Tiskovna zadruga. Cena broš. 80 din, vez. 90 din (vel. 8°, 368 str.). Zbirka najboljšega izmed priznane dobrega, kar je spisal znani pisatelj.

3. Prof. Franc Mihelčič, Zdravilne rastline. Ljubljana, 1940. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena kart. 85 din, vez. 95 din. (Vel. 8°, 251 str., 86 barvnih slik.) Bogata strokovna in praktična knjiga.

O vseh treh pomembnih knjigah bomo o priliki po razpoložljivem prostoru spregovorili kaj več.